

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Africká velká jezera jako regionální bezpečnostní komplex

Bc. Jana Matějková, MSc

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Africká velká jezera jako regionální bezpečnostní komplex

Bc. Jana Matějková, MSc

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Šárka Cabadová Waisová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Obsah

ÚVOD	7
I. TEORIE REGIONÁLNÍCH BEZPEČNOSTNÍCH KOMPLEXŮ	11
I.1. AFRICKÁ VELKÁ JEZERA JAKO REGIONÁLNÍ BEZPEČNOSTNÍ KOMPLEX.....	12
II. SEXUÁLNÍ NÁSILÍ V REGIONU AFRICKÝCH VELKÝCH JEZER.....	14
II.1. DEFINICE SEXUÁLNÍHO NÁSILÍ A VÁLEČNÉHO ZNÁSILNĚNÍ.....	15
II.2. DOSAVADNÍ VÝZKUM	17
II.3. VARIACE VE VÁLEČNÉM ZNÁSILNĚNÍ.....	19
II.3.2. <i>Genderová nerovnost</i>	21
II.3.3. <i>Etnická nenávisť</i>	21
II.3.4. <i>Genocidní znásilnění</i>	22
II.3.5. <i>Strategické znásilnění</i>	23
II.4. LOGIKA.....	24
II.4.2. <i>Genderová nerovnost</i>	24
II.4.3. <i>Etnická nenávisť</i>	25
II.4.4. <i>Genocidní znásilnění</i>	25
II.4.5. <i>Strategické znásilnění</i>	26
III. AFRICKÁ VELKÁ JEZERA JAKO REGIONÁLNÍ BEZPEČNOSTNÍ KOMPLEX	29
III.1. KONTEXTUÁLNÍ FAKTORY.....	29
III.1.2. <i>Rwanda</i>	29
III.1.3. <i>Demokratická republika Kongo</i>	33
III.2. SEXUÁLNÍ NÁSILÍ VE RWANDĚ.....	39
III.2.2. <i>Genderová nerovnost</i>	39
III.2.3. <i>Etnická nenávisť</i>	41
III.2.4. <i>Genocidní znásilnění</i>	44
III.2.5. <i>Strategické znásilnění</i>	46
III.3. SEXUÁLNÍ NÁSILÍ V DEMOKRATICKÉ REPUBLICĚ KONGO	48
III.3.2. <i>Genderová nerovnost</i>	48
III.3.3. <i>Etnická nenávisť: smíšená válka</i>	50
III.3.4. <i>Strategické znásilnění</i>	53
ZÁVĚR.....	56
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	60
RESUMÉ.....	73
PŘÍLOHY	

Seznam použitých zkratk a cizojazyčných výrazů

AFDL	Alliance des Forces Démocratiques pour la Liberation du Congo-Zaire (<i>anglicky Allied Democratic Forces for the Liberation of Congo</i>)
AI	Amnesty International
AIDS	Acquired Immunodeficiency Syndrome
CNDD-FDD	Conseil National Pour la Défense de la Démocratie – Forces pour la Défense de la Démocratie (<i>eng. National Council for the Defense of Democracy – Forces for the Defense of Democracy</i>)
DRC	The Democratic Republic of the Congo (<i>Demokratická republika Kongo</i>)
FAR	Forces Armées Rwandaises (<i>eng. Rwandan Armed Forces</i>)
FARDC	Forces Armées de la République Démocratique du Congo (<i>eng. The Armed Forces of the DRC</i>)
HCR	High Council of the Republic (<i>Demokratická republika Kongo</i>)
HDP	hrubý domácí produkt
HIV	Human Immunodeficiency Virus
HRW	Human Rights Watch
ICC	International Criminal Court
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia
<i>Interhamwe</i>	„ti, kteří bojují pospolu“
<i>Inyenzi</i>	„šváb“ v Kinyarwanda, hutuské hanlivé označení Tutsiů
MNC	Mouvement National Congolais (<i>anglicky Congolese National Movement</i>)
OSN	Organizace spojených národů
RCD	Rassemblement Congolais pour la Démocratie (<i>eng. Congolese Rally for Democracy, sometimes Rally for Congolese Democracy</i>)
RFP	Rwandan Patriotic Front (<i>francouzsky Front patriatique rwandais, FPR</i>)
RPF	Rwandan Patriotic Front
UN	United Nations
UN ECOSOC	Economic and Social Council (United Nations)
UNITA	National Union for the Total Independence of Angola (<i>portugalsky União Nacional para a Independência Total de Angola</i>)
UNSC	United Nations Security Council
WB	World Bank

Úvod

Zádný jiný region afrického kontinentu, a možná světa, nepoznal tolik politického hašteření, ztrát na životech a sociální dislokace v průběhu posledních čtyřiceti let jako region Afrických velkých jezer. Region, jehož název je odvozen od systému jezer a přítoků v centrální části Velké příkopové propadliny, zahrnuje devět zemí: Demokratickou republiku Kongo (dále také DRC nebo Kongo), Ugandu, Keňu, Rwandu, Burundi, Tanzanii, Zambii, Malawi a Mosambik. Přesto se pod názvem Africká velká jezera nejčastěji skrývá jádro regionu, jmenovitě DRC, Uganda, Rwanda, Burundi a Tanzanie¹. Společně s Viktoriiným a Albertovým jezerem, ze kterých pramení Bílý Nil, jsou právě tyto jádrové země klíčovými hráči politické ekonomie a geopolitiky v povodí Nilu (Nzongola-Ntalaja, 2004b).

Přes potenciál v mnoha odvětvích je po získání nezávislosti jednotlivých států region Afrických velkých jezer po desetiletí nejen sužován politickou nestabilitou, ozbrojenými konflikty, porézními hranicemi a humanitárními krizemi, ale čelí i napětí kvůli přírodním zdrojům a jiným potenciálně destabilizujícím faktorům. Politické a sociální rozpory působí rozruch již od roku 1959 (ibid). Od roku 1990 byl pak region svědkem genocidy, občanských válek, mezistátních konfliktů a pochybných demokratických přechodů a pučů. Milionů životů v celém regionu byly ztraceny nebo poznamenány v důsledku násilí a nuceného vysídlení (Lunn, 2006). Série občanských válek a vlny násilí zanechávají region ve velké chudobě, nestabilitě a napětí.

Genocida Tutsiů ve Rwandě hluboce destabilizovala celý region. Navzdory přijetí strategie nelegitimizující politické vyjádření etnické příslušnosti, objevují se i nadále kritické názory, že rwandská vláda je stále více autoritářská. Mnozí dokonce tvrdí, že Hutu hegemonie byla pouze nahrazena Tutsi nadvládou² (Lunn, 2006). Dopady genocidy byly patrné i v Demokratické republice Kongo, která se během několika málo let ponořila do cyklů nekončícího násilí a konfliktů (Weiss, 2000: 2). Ozbrojené skupiny i nadále fungují a desítky tisíc ex-bojovníků čeká na demobilizaci a reintegraci. Je zřejmé, že je nutné značného pokroku, aby se dalo hovořit o reformě bezpečnostního

---

¹ Tanzanii lze právoplatně považovat za „největší úspěch“ regionu. Důvodem je, že Tanzanie jako jediná země v regionu byla schopna odstranit etnicitu jako primární zdroj politického napětí (Lunn, 2006).

² Prezidentské volby v roce 2003 byly ve znamení vítězství Paula Kagameho – prvního Tutsi, který byl kdy zvolen do úřadu (Lunn, 2006).

sektoru. Korupce a zneužívání přírodních zdrojů je na denním pořádku. Jsou to však východní oblasti, které nejvíce trpí neustávajícími cykly smíšených konfliktů a vytrvalého násilí mezi ozbrojenými skupinami z celého regionu.

Přechodné post-konfliktní v Burundi skočilo v roce 2005, kdy bývalá ozbrojená skupina CNDD-FDD s přehledem vyhrála parlamentní volby. Krátce po volbách existovala naděje, že nové mocenské rozložení ukončí desetiletí trvající napětí mezi většinovými Hutu a menšinovými Tutsi. Skutečnost je však taková, že i navzdory těmto nadějím je mír v Burundi více než křehký (Lunn, 2006). V Ugandě, prezident Museveni od roku 1986, kdy se dostal k moci, úspěšně potlačil sérii povstání na severu, východě a západě Ugandy. Přesto a nebo právě proto zůstávají vnitrostátní záležitosti Ugandy v hledáčku mezinárodního společenství (Lunn, 2006: 48–56). Je však nutné podotknout, že zmíněné nepokoje vypukly v obou zemích před rwandskou genocidou, která je považována za klíčovou událost vedoucí k persistentní destabilizaci v regionu nejen pro v případě této práce, ale i v případě definování regionálního bezpečnostního komplexu v regionu Afrických velkých jezer.

Předkládaná práce si klade za cíl potvrdit či vyvrátit Buzanovu a Wæverovu teorii regionálních bezpečnostních komplexů. Sami Buzan s Wæverem (2003: 87) argumentují, že pokud dojde k úpadku regionální úrovně analýzy nebo se úrovně analýzy eventuálně sloučí, pak se jejich teorie stane zastaralou a irelevantní pro budoucnost bezpečnostních studií. Přesto lze teorii použít pro analýzu událostí 20. století, k čemuž dochází i v případě této práce. Hlavním úkolem pak není pouze analýza *hard* hrozeb, ale analýza širšího pojetí hrozeb, kdy je zachycena dynamika sociálních, politických a dalších procesů v regionu. Bezpečnostní hrozby jsou demonstrovány na problematice sexuálního násilí v ozbrojeném konfliktu a válečném znásilňování, která tvoří jakousi páteř předkládané práce. V ideálním případě pak dochází v evidentní demonstraci spill-over efektu a potvrzení bezpečnostní interdependence států v regionálním komplexu.

Sexuální násilí v ozbrojených konfliktech a válečná znásilňování jsou součástí válek od nepaměti. Dlouho zapomínaný, ale nevyhnutelný důsledek konfliktu je nyní široce uznáván jako nezanedbatelný problém mezinárodní bezpečnosti. Válečné znásilňování je používáno k terorizování obyvatelstva, rozbití rodin, zničení komunit či dokonce k naprosté změně etnického složení obyvatelstva. Mnohdy je cílem sexuálního násilí

šíření nemocí, např. HIV, jindy je následkem neplodnost žen. Sexuální násilí zanechává své stopy nejen na jednotlivých obětech a pachatelích, ale rovněž zanechává hluboce traumatizované místní komunity. V neposlední řadě má tento druh násilí zničující dopad pro mezinárodní společnost, neboť jako takové ohrožuje vyhlídky na mír a post-konfliktní rekonstrukci.

Pro potřeby této práce budou bezpečnostní hrozby zkoumány dva případy - Rwanda a Demokratická republika Kongo. Přestože selekce těchto zemí může vést k předpojatosti, jsou důvody pro výběr následující: za prvé, zaměření se na Rwandu je založeno na výskytu jedné z ‚nejznámějších‘ genocid od doby Holocaustu, v rámci které docházelo k masovému znásilňování, jenž nepochybně představovala nedílnou součást boje. Výběr Demokratické republiky Kongo je možné ospravedlnit tím, že to byla právě rwandská genocida, která jej markantně destabilizovala. Přestože bylo Kongo ničeno lety nestability a násilí, došlo k naprostému kolapsu až v 90. letech 20. století. Zatímco mezinárodní společenství víceméně selhalo v případě Rwandy, stále ještě existuje naděje, že se Demokratická republika Kongo dočká takové odpovědi od mezinárodního společenství, která pomůže zastavit pokračující násilí v zemi. Jinými slovy, politici by měli Rwandu vzít v potaz při vytváření doporučení týkající se DRC. Tanzanie byla vyčleněna ze selekce kvůli úspěšnosti rekonstrukce. Přestože Burundi a Uganda dozajisté nenásledovaly Tanzanii a mír je v obou zemích více než křehký, není ani jedna země předmětem (cíleného) zájmu v této práci. Exkluze těchto zemí je založena na argumentu, že občanské války vypukly před rwandskou genocidou³, která je nejen považována na bod zlomu pro region Afrických velkých jezer, ale i pro vznik teorie regionálních bezpečnostních komplexů.

Tato práce je rozdělena do tří kapitol. Za prvé je nutné představit testovanou Buzanovu a Wæverovu teorii regionálních bezpečnostních komplexů. Vzhledem k rozsahu dané práce jsou vyzdvihnuty pouze nejdůležitější aspekty teorie, avšak tak, aby nebyla nikterak ochuzena. V následující kapitole bylo vhodné konceptuálně definovat sexuální násilí a válečné znásilňování. Přestože je vysvětlen rozdíl mezi jednotlivými termíny, jsou oba termíny používány v průběhu této práce, i navzdory fakt, že znásilnění představuje integrální součást sexuálního násilí. Druhá část druhé kapitoly se pak

---

³ Burundi 1988–88, 1993–2006; Uganda 1981–88, 1989–dodnes.

zaměřuje na čtyři nejčastější přístupy pro vysvětlení prevalence sexuálního násilí, jmenovitě se jedná o genderovou nerovnost, etnickou nesnášenlivost, genocidní znásilnění a strategické znásilnění. Kapitola se rovněž věnuje existující literatuře zamýšlející se nad zmíněnými vysvětleními. Třetí kapitola je věnována regionu Afrických velkých jezer jako regionálnímu bezpečnostnímu komplexu. V počátku jsou představeny kontextuální faktory – geografické, historické a politické – v obou studovaných zemích. Druhá část kapitoly poté využívá výše zmíněných přístupů vysvětlujících prevalenci sexuálního násilí a propojuje je se sociálními, historickými, politickými a dalšími procesy v regionu. V případě Rwandy jsou zváženy všechny výše zmíněné teoretické přístupy, v případě Demokratické republiky Kongo je to o teorii méně, neboť země nikdy nebyla svědkem genocidy (ve svých hranicích). V závěru práce jsou nejen shrnuta zjištění prezentována v předkládané práci, ale zároveň jsou předložena doporučení pro další výzkum.

I. Teorie regionálních bezpečnostních komplexů

Od konce studené války zůstává charakter globálního bezpečnostního pořádku předmětem sporů. Buzan s Wæverem proto zkoumají a představují myšlenku, že od dekolonizace se stala regionální bezpečnost více autonomní a prominentní, přičemž konec studené války tento proces jen urychlil (Peter Katzenstein, 2000 citováno dle Buzan a Wæver, 2003: 3). Tento jejich hlavní argument je základním stavebním kamenem pro formulaci teorie regionálních bezpečnostních komplexů, která nejen umožňuje lepší uchopení a pochopení nové bezpečnostní struktury, ale i zhodnocení rozložení sil a vzájemných vztahů mezi regionálními a globálními trendy. Jejich teorie rozlišuje mezi systémovou úrovní, v níž dochází k interakci mezi světovými hráči a subsystémovou úrovní, v níž spolu interagují regionální hráči v rámci jejich hlavního bezpečnostního prostředí – regionu. Klíčovou myšlenkou teorie je, že bezpečnostní interdependence je spjata s regionálními uskupeními: *bezpečnostními komplexy* (Buzan a Wæver, 2003: 3–4).

Dle zmíněné teorie překonávají hrozby snáze menší vzdálenosti než delší, a proto je bezpečnostní interdependence hlavní charakteristikou regionálních komplexů. Sekuritizační procesy a stupeň bezpečnostní interdependence jsou pak mnohem intenzivnější mezi aktéry v rámci komplexu než mezi jednotlivými komplexy nebo mezi komplexem a vnějším aktérem. Ačkoliv globální mocnosti mohou komplexy penetrovat, jejich regionální dynamika zůstává do značné míry autonomní (ibid: 4–5). Regionální bezpečnostní komplexy pak zkoumají regionalistickou optikou, jenž obsahuje jak prvky státocentrického realismu, tak prvky globalismu (často stojícím v opozici realismu), avšak zaměřuje se na nižší úroveň analýzy – regiony⁴ (ibid: 6–14). V roce 1998 nicméně došlo k reformulaci teorie, která nyní říká, že regionálním bezpečnostním komplexem je „soubor jednotek, jejichž hlavní sekuritizační a desekuritizační procesy jsou propojeny natolik, že bezpečnost jedné jednotky nemůže být adekvátně analyzována či oddělena od bezpečnosti jednotky druhé“⁵

---

⁴ Buzan a Wæver varují, že jejich pojetí regionu nekorresponduje s běžným pojetím regionu. Rovněž jejich koncept *insulator state* nelze srovnávat s nárazníkovým státem. Tento specifický koncept je pak založen na premise, že se jedná o místo, kde se střetává jeden komplex s druhým (Buzan a Wæver, 2003: 40–41).

⁵ *A set of units whose major processes of securitisation, desecuritisation, or both are so interlinked that their security problems cannot reasonably be analysed or resolved apart from one another* (ibid: 44).

Buzanova a Wæverova teorie nicméně není *perspektivou*, kterou lze aplikovat na všechny skupiny států. Aby byla skupina států definována jako regionální bezpečnostní komplex, je nutné, aby byly státy natolik bezpečnostně interdependentní, aby je bylo možné považovat za propojené a na základě jejich propojenosti je zároveň odlišit od ostatních regionálních komplexů. Bezpečnostní interdependence jako taková vyžaduje substantivní interakci mezi jednotlivými jednotkami v komplexu. Jelikož má teorie má konstruktivistické kořeny, je vytvoření komplexu závislé na percepci přátelství a nepřátelství mezi jednotkami v systému (ibid: 45–51).

I.1. Africká velká jezera jako regionální bezpečnostní komplex

Buzan a Wæver tvrdí, že slabost afrických států (jako států i jako mocností) značí, že mezistátní bezpečnostní dynamika v Africe je často pouze jen dopadem spill-over efektu domácích dynamik, především se pak jedná o vlny uprchlíků a občanské války. Lze proto argumentovat, že bezpečnostní interakce v Africe je způsobena spíše slabostí nežli silou, což je nejvíce patrné, když se problémy upadajícího státu přelévají přes hranice do sousedních států (ibid: 229–232).

Až do počátku 90. let postrádal region jakoukoliv strukturu. Spill over efekt byl běžným aspektem, avšak jen minimum událostí bylo trvale a systematicky propojeno. Rovněž nebylo možné hovořit o žádných regionálních organizacích. Až do poloviny 90. let byl region jakousi neurčitou zónou, kde se mísily individuální příběhy, ale které neměly šanci být jakkoliv regionálně uspořádány. Region Afrických velkých jezer byl prostorem, kde se střetávaly bezpečnostní dynamiky rohu Afriky, s jihoafrickým a západoafrickým regionem, avšak tato střetnutí byla minimální a velmi okrajová. Hlavní bezpečnostní dynamikou byla slabost post-koloniálních států, které byly sužovány diktátorskými režimy a občanskými válkami a jejich bezpečnostní problémy se přelévaly za hranice do sousedních států. Přesto nebylo možné tyto bilaterální vztahy spojit v regionální vzorec (ibid: 244).

Během několika let však došlo k diametrální změně a od poloviny 90. let je pak možné sledovat vzájemnou propojenost událostí dotýkajících se primárně jádra regionu, jenž jsou přímým následkem rwandské genocidy, která destabilizovala celý region, a

post-Mobutovských⁶ povstání v Demokratické republice Kongo (dále také DRC nebo Kongo) Následná Konžská válka v roce 1996⁷ nejen potvrdila propojenost domácích nejistot a napětí Ugandy, Rwanda a Burundi na straně jedné a DRC na straně druhé, kdy první tři země byly obětmi útoků povstalců, jenž měli své základny právě v DRC. Přijetí DRC do Jihoafrického rozvojového společenství v roce 1997 pak bylo stvrzením dlouhodobého propojení zdánlivě nekonečné občanské války v Angole a zairské vlády, kdy Mobutu byl stálý podporovatelem UNITA v Angole (Mel McNulty 1999 citováno dle Buzan a Wæver, 2003: 245). Závěrem lze říci, že dlouhodobá stabilita regionu Afrických velkých jezer je zcela nemyslitelná bez stabilní vlády v Demokratické republice Kongo. Na druhou stranu, stability v DRC nebude dosaženo, jestliže napětí mezi Hutu a Tutsi bude i nadále signifikantním aspektem v burundské a rwandské společnosti a politice (Nzongola-Ntalaja, 2004a: 21–22). Na základě tohoto příkladu, byť ve velmi zjednodušené formě, lze argumentovat, že Uganda, Rwanda, Burundi a DRC (především severovýchodní oblasti) bezpochyby tvoří regionální bezpečnostní komplex, jenž je výsledkem bezpečnostní interdependence v regionu.

---

⁶ Joseph-Desiré Mobutu, později též znám jako Sese-Seko, býval seržantem v koloniální armádě a náčelníkem štábu Konžské národní armády. Do této pozice jej dosadil Patrick Lumumba, premiér DRC a ten, jehož Mobutu sesadil během vojenského převratu v roce 1965. Nedlouho poté se Mobutu stal nejen novým králem Konga a nástupcem Leopolda II. Belgického, ale i vlastníkem země a veškerých přírodních zdrojů. Jeho pocit vlastnictví byl natolik silný, že Mobutu unilaterálně změnil název země z *Kongo* na *Zaire* v roce 1971. Pod jeho vládou došlo k přechodu od demokracie k autoritarismu, který byl nejen podporován interně vojenskou silou a stranickým systémem, ale paradoxně i externě Spojenými státy, Francií a Belgií, které se zaručily vojensky intervenovat, bylo-li třeba. V polovině 90. let (1996–97) již nebyla tato podpora materializována, což přimělo mocensky slabého Mobutu k útěku. Nzongola-Ntalaja (2004a: 7–8) tvrdí, že jeho pád je přímo spojen s genocidou ve Rwandě, která byla částečně způsobena násilnými střety mezi autoritářskými režimy a demokratickými hnutími.

⁷ Demokratická republika Kongo byla napadena rwandskými silami za účelem destabilizace Mobutova režimu a zničení základen FAR a *Interhamwe*. Mobutův pád a vzestup Laurenta-Désiré Kabily byly přímým dopadem invaze RFP (Nzongola-Ntalaja, 2004a: 8, 13).

II. Sexuální násilí v regionu Afrických velkých jezer

Sexuální násilí v ozbrojených konfliktech a válečná znásilnění jsou součástí válek od nepaměti. Dlouho zapomínaný, ale nevyhnutelný důsledek konfliktu je nyní široce uznáván jako nezanedbatelný problém mezinárodní bezpečnosti. Válečné znásilnění je používáno k terorizování obyvatelstva, rozbití rodin, zničení komunit či dokonce k naprosté změně etnického složení obyvatelstva. Mnohdy je cílem sexuálního násilí šíření nemocí, např. HIV, jindy je následkem neplodnost žen. Sexuální násilí zanechává své stopy nejen na jednotlivých obětech a pachatelích, ale rovněž zanechává hluboce traumatizované místní komunity. V neposlední řadě má tento druh násilí zničující dopad pro mezinárodní společnost, neboť jako takové ohrožuje vyhlídky na mír a post-konfliktní rekonstrukci.

Žádná oblast světa byla nedotčena sexuálními násilím a vlečným znásilněním. Asie, Afrika, Evropa a Ameriky: všechny světadíly byly svědkem hrůzných forem násilí. Region Afrických velkých jezer nevyjímá. Burundi, Demokratická republika Kongo, Rwanda a Uganda byly po desetiletí sužovány politickou nestabilitou, propustnými hranicemi, humanitárními krizemi, společně s vnitrostátními a mezistátními násilnými konflikty. V rámci těchto konfliktů se sexuální násilí a znásilnění stalo prominentním *modem operandi*. Pro ilustraci, v DRC je každou 1 hodinu znásilněno 48 žen (Peterman, Palermo a Bredenkamp, 2011: 1064). Tato děsivá skutečnost vede mnohé k tomu, že považují Kong za „*rape capital of the world*“ (Eriksson Baaz a Stern, 2013: 5). Během rwandské genocidy bylo znásilněno více než půl milionu žen⁹. V současné době, kdy více než 70% rwandské populace jsou ženy, se lze domnívat, že více než polovina byla obětí sexuálního násilí a/nebo znásilnění (HRW, 1996). Navíc, ozbrojené milice a bojovníci začali užívat sexuálního násilí jako prostředku pro cíleného šíření HIV, které je tak možné považovat za další ze zbraní ve válce (Islam a Pollock, 2014: 3).

Přestože akademická obec považuje strategické a systematické znásilnění za nástroj války, existuje stále mnoho nezodpovězených otázek týkající se jeho prevalence. Co je ovlivňuje prevalenci sexuálního násilí a/nebo znásilnění. Jsou země regionu Afrických

---

⁸ Název nepřeložen na základě rozhodnutí autora této práce.

⁹ Přesný počet znásilněných a/nebo zavražděných není k dispozici. Odhady se velmi liší: od 15,700 do 500,000 obětí (Bastick, Grimm a Kunz, 2007: 55).

velkých jezer obětmi rozsáhlého sexuálního násilí, protože si jsou až nápadně podobné? Proč je sexuální násilí v regionu natolik rozšířené? Je více než zřejmé že kulturní a prostorová blízkost společně s bezpečnostní interdependencí mezi zeměmi regionu Afrických velkých jezer vedla k přeshraničnímu rozšíření násilí a konfliktu, ve kterém sexuální násilí a válečné znásilnění hrály významnou roli. Vzrůstající prevalenci lze poté považovat za přímý důsledek výše zmíněných charakteristik zemí v regionu.

II.1. Definice sexuálního násilí a válečného znásilnění

V posledních desetiletí vynalezlo lidstvo ty nejosofistikovanější zbraně a zbraňové systémy, od jaderných a naváděných bomb, až po chemické a biologické zbraně. Paradoxem však je, že v posledních několika letech se armády opětovně vrací k nejstarším způsobům útoku – znásilnění (Barstow, 2000: 45).

Znásilnění je zločinem dle mezinárodního humanitárního práva, ale i dle domácí jurisdikce mnoha zemí na světě (UN Security Council, 1994: 27, Čl. J, para. 102). Sama definice znásilnění je nicméně sporná i v očích obou mezinárodních tribunálů (Jugoslávie a Rwanda), přičemž některé rozsudky definují znásilnění jako „fyzické napadení sexuální povahy“, zatímco jiné používají definici založenou na penetraci specifických částí těla (De Brouwer, 2005: 105–129; MacKinnon, 2006; Hubbard, 2012, Sajjad, 2012). Tato práce pak následuje definice mezinárodních tribunálů¹⁰ a Wood (2006: 308–309; 2008: 322–323) a definuje válečné znásilnění jako:

---

¹⁰ Znásilnění je definováno v případě *Foča* (Kunarać, Kovać a Vuković) z roku 2002 (ICTY) jako „sexuální penetrace, byť minimální: (a) vagíny nebo anu oběti penisem útočnicka nebo jakýmkoliv jiným předmětem; nebo (b) úst oběti penisem útočnicka, přičemž sexuální penetrace není se souhlasem oběti. *Mens rea* je pak záměr penetrace a vědomí, že k aktu dojde bez souhlasu oběti“ [“*[t]he sexual penetration, however slight: (a) of the vagina or anus of the victim by the penis of the perpetrator or any other object used by the perpetrator; or (b) [of] the mouth of the victim by the penis of the perpetrator; where such sexual penetration occurs without the consent of the victim. [...] The mens rea is the intention to effect this sexual penetration, and the knowledge that it occurs without the consent of the victim*“] (IT-96-23 a IT-96-23/1, paras. 127–133). V rozsudku k případu *Akayesu* z roku 1998 (ICTR), kdy bylo mimo jiné sexuální násilí poprvé považováno za integrální součást genocidy, je znásilnění definováno jako „fyzický útok sexuální povahy, který je spáchán na oběti z donucení“ [“*[t]he physical invasion of sexual nature, committed on a person under circumstances which are coercive*“] (ICTR-96-4-T, para. 688). V tomto případě není znásilnění limitováno na vložení penisu do vagíny, anu, či úst oběti.

“nucená (pod výhrůžkou užití fyzické nebo psychické síly vůči oběti nebo třetí osobě) anální nebo vaginální penetrace penisem nebo jiným objektem, nebo penetrace úst penisem¹¹.”

Znásilnění spadá do širší kategorie sexuálního násilí, které lze definovat jako „jakékoliv násilí, fyzické nebo psychické, které je použito za použití sexuálních prostředků nebo zaměřené na sexualitu jedince¹²“ (Mahmoud Cherif Bassiouni, 1996, citováno dle UN ECOSOC, 1998: 7, paras. 20–22). Wood (2006: 308–309; 2008: 322–323) rovněž definuje znásilnění jako „širší kategorii zahrnující znásilnění, nucené obnažování, ale i nepenetrující sexuální útok¹³“ (Wood, 2006: 308–309; 2008: 322–323) a ostatní druhy násilí. Termín sexuální násilí lze proto použít i situacích, kdy jsou dvě oběti nuceny vykonat sexuální akt nebo cíleně sexuálně poškodit jeden druhého s tím, že hlavním cílem je ponižení jedince nebo zastrašení a poškození celé komunity (ICC, 2014: 3; UN ECOSOC, 1998: 8, para. 22).

Válečné znásilnění lze následně rozdělit do kategorií. Dle Barstow (2000: 11) existují tři druhy. Za prvé, individuální znásilnění jsou útoky, které páchají jen někteří, ať už jako voják nebo civilista, a kteří si kladou za cíl ukázat oběti svou dominanci. Individuální znásilnění tak poškozuje „jen“ oběť a narušuje/ničí jejich život (Barstow, 2000: 11).

Protikladem je pak masové znásilnění, ke kterému se útočníci schylují za účelem terorizovat společnost. Jako strategie války je pak znásilnění používáno armádami a polovojenskými uskupeními. V tomto případě pak hovoříme o formě *rape-and-kill*¹⁴ (ibid), kdy jsou oběti nejdříve znásilněny a následně zabity. Tato praktika pak „vede k jedním z nehlubších pocitů nenávisti a touze po pomstě, které válka dokáže způsobit¹⁵“ (ibid). Masové znásilnění může diametrálně změnit etnické, rasové a náboženské složení společnosti. Jestliže je pak dosaženo etnické superiority jedné

---

¹¹ *the coerced (under physical force or threat of physical force against the victim or a third person) penetration of the anus or vagina by the penis or another object, or of the mouth by the penis* Thus both men and women can be the victims.

¹² *As any violence, physical or psychological, carried out through sexual means or by targeting sexuality* (Mahmoud Cherif Bassiouni, 1996, citováno dle UN ECOSOC, 1998: 7, paras. 20–22).

¹³ *A broader category that includes rape, coerced undressing and non-penetrating sexual assault* (Wood, 2006: 308–309; 2008: 322–323).

¹⁴ Název nepřeložen na základě rozhodnutí autora této práce.

¹⁵ *Lead[s] to some of the deepest feelings of hatred and revenge that war can produce* (Barstow, 2000: 11).

skupiny nad druhou, může masové znásilnění dokonce změnit regionální mocenskou rovnováhu (Barstow, 2000: 45).

Vojenské sexuální otroctví pak Barstow identifikuje jako další formu sexuálního násilí, potažmo válečného znásilnění. Hlavním účelem v tomto případě pak je sexuální uspokojení členů armády, kterým jsou poskytovány ženy odlišné národnosti (viz např. Druhá čínsko-japonská válka a znásilnění Nankingu v roce 1927). Sexuální otroctví jako takové však neničí životy jenom zotročených žen, ale má dopad na celou společnost a do značné míry ovlivňuje i vztahy mezi jednotlivými státy. Je však nutné podotknout, že sexuální otročení [není] prostitucí, neboť ženy a dívky byly nuceně zotročeny a nezvolily si tuto cestu samy (ibid).

Přestože byly definovány tři odlišné druhy válečného znásilnění, tato práce pracuje nikterak nepracuje s těmito kategoriemi a pohlíží na ně jako na sobě rovné s ohledem na jejich procentuální zastoupení v celkové prevalenci válečného znásilnění v regionu.

II.2. Dosavadní výzkum

Sexuální násilí bylo vždy integrální rysem válek v průběhu celé lidské historie. Přestože někteří tvrdí, že prevalence, brutalita a systematickosti znásilnění vzrostla s příchodem 20. století (Barstow, 2000: 8; Brownmiller, 1975; MacKinnon, 1994b; Sajor, 1998: 3), většina poukazuje na nadčasovou přítomnost tohoto zmínovaného fenoménu. Válečné znásilnění se objevuje v Tóře, v Homérovi, první důkazy lze nalézt i v době Heleny Trojské, v bojůvkách starých Řeků či dokonce při dobývání Říma. Válečné znásilnění je rovněž zdokumentováno v anglosaských a čínských kronikách, objevuje se během křížových výprav, vikingského drancování či dobytí Persie Alexandrem Velikým, ale bylo i součástí středoevropských válek, kdy povolení k znásilňování bylo jedním z hlavních podnětů pro narukování do armády. Masové znásilňování se objevilo i na prahu 20. století během Druhé čínsko-japonské války (Nanking 1927), četné případy byly hlášeny i za druhé světové války. V 90. letech 20. století sužovalo válečné znásilnění Afriku, kde bojovníci zjistili, že znásilnění je levnější nežli náboje a kulky (Barstow, 2000; Bourke, 2007; Brownmiller, 1975; Gottschall,

2004; Leatherman, 2011; Pufong a Swain, 2008: 242; Schott, 2011: 6–7; Seifert, 1996: 37; Wachala, 2012: 533–535).

Card (1996) a Bartrop (2012) zacházejí dále, když tvrdí, že “válečné znásilnění [...] se dostalo i do filmů¹⁶” (Card, 1996: 5). Ve *Smrti a dívce*¹⁷ je hlavní hrdinka znásilněna doktorem, který dohlíží na její mučení; *Rob Roy*¹⁸ poukazuje na masové znásilnění anglickou šlechtou; v *Nehynoucí lásce*¹⁹ je znázorněno údajné konsensuální znásilnění. Ve *Statečném srdci*²⁰ lze spatřit příklady tzv. imperiálního znásilnění, které není ničím jiným než *právem první noci*. Navzdory tomu zůstává válečné znásilnění tajemstvím po mnoho let či desetiletí (AI, 2004; Anderson, 2010: 246; Buss, 2009: 153–160). Toto tvrzení potvrzuje i Wachala (2012), který upozorňuje, že nalezení důvěryhodného svědectví nebylo možné až do první světové války.

I přes absenci důkazů, jedno je jasné: válečné znásilnění může mít devastující následky pro mezinárodní společenství. Brutální útok nebo vynucený sexuální aktu může mít ničící dopad na oběti a jejich komunity. Kromě okamžitých následků zmiňovaných aktů barbarství má válečné znásilnění i dlouhodobé následky: komunity jsou zanechány hluboce traumatizovány, kde sociální a rodinné vazby jsou zpřetrhány a kde je oběť ponechána ostrakizována, stigmatizována nebo opuštěna. Válečné znásilnění má nicméně i praktické dopady: oběti a komunity jsou bezpečnostně a ekonomicky deprivovány, dochází k šíření sexuálně přenosných nemocí a k nuceným těhotenstvím, které jen prohlubují odcizení a ostrakizaci oběti (AI, 2004; Branche, 2012; Brownmiller, 1975; COHEN, 2013: 461; Copelon, 1994: 206; Diken and Laustsen, 2005: 111; Farr, 2009: 2; Kohn 1994: 203; Hansen, 2001: 55; Leatherman, 2011, MacKinnon, 1994b: 75; Seifert, 1994: 62; Puechguirbal, 2012, Salzman, 2000). Mnozí bojovníci užívají sexuálního násilí k neustálé projekci strachu, což markantně ohrožuje naděje na mír a postkonfliktní rekonstrukci (Anderson, 2010; Nitsán, 2012: 159; Plümper a Neumayer, 2006).

---

¹⁶ *Rape in war [...] has even arrived in the movies* (Card, 1996: 5).

¹⁷ *The Death and the Maiden*. Film Romana Polanského z roku 1994, který je založen na divadelní hře chilské dramatičky Ariel Dorfman z roku 1990.

¹⁸ Film Michaela Caton-Jonese z roku 1995 o životě skotské historické postavy z 18. století.

¹⁹ *Immortal Beloved*. Film z roku 1994 o životě Ludwiga van Beethovena.

²⁰ Film Mela Gibsona z roku 1995 založený na příběhu Williama Wallace, skotského bojovníka ve 13. století, který vedl Skoty v první válce o nezávislost proti anglickému králi Edwardovi I.

Zajímavostí je, že to byly až ad hoc tribunály pro Jugoslávii a Rwandu v raných 90. letech, které donutily mezinárodní společenství nahlížet na válečné znásilnění a všeobecně sexuální násilí jako na bezpečnostní hrozbu a potenciální překážku v obnově mezinárodního míru a bezpečnosti (Anderson, 2010: 245–246, UN Security Council, 2008). Crawford (2013: 506) tvrdí, že až „bezprecedentní zájem o tyto zvěrstva ze strany mezinárodních médií a nadnárodních lidskoprávních sítí vrhl světlo na problém, který [mezinárodní společenství] ignorovalo až příliš dlouho²¹“ (Crawford, 2013: 506). Od té doby je válečné znásilnění studováno z legálního a lidskoprávního pohledu, neboť mezinárodní tribunály definovaly válečné znásilnění jako porušení mezinárodního práva. Válečné sexuální násilí pak bylo institucemi mezinárodního práva definováno jako válečný zločin, zločin proti lidskosti a akt genocidy, což představuje precedens, kterého nebyly soudy a tribunály v minulosti schopny nebo ochotny dosáhnout (Branche, 2012: 6; Buss, 2009: 146; Crawford, 2013: 509; Eboe-Osuji, 2007; International Criminal Court, 2014: 9; UN, 1998; Wachala, 2012). Problémem však zůstává, že zatímco je právní literatura schopna zachytit legální nuance a rozlišit znásilnění jako zločin proti lidskosti od znásilnění jako aktu genocidy, zůstává v jejich očích prevalence znásilnění jen částečně vyřešenou/nevyřešenou záhadou.

II.3. Variace ve válečném znásilnění

Akademické kruhy tvrdí, že se od sebe znásilnění liší (COHEN, 2013: 461; Leatherman, 2011; Leiby, 2009; Wood, 2006; 2008; 2009). Zatímco znásilnění může být všudypřítomným aspektem některých konfliktů, jiné konflikty mohou být bojovány, aniž by došlo k jakémukoliv sexuálnímu násilí. Přesto lze říci, že žádná oblast světa nebyla nepoznamenána. Desítky tisíc žen bylo znásilněno v Kongu, v Kolumbii je znásilnění natolik rozšířené, že se stalo nedílnou součástí konfliktu, sexuální násilí se objevuje i v méně prostudovaných konfliktech, jako např. na Šalamounových ostrovech, které rovněž byly svědky válečného znásilnění a sexuálního násilí (AI, 2004; Cohen, Green a Wood, 2013: 3; Farr, 2009; HRW, 1996; HRW, 2003; UN, 2006: 181). Zatímco Benard (1994) poukazuje na všudypřítomnost zločinu, Bourke (2007) Cohen,

---

²¹ *Unprecedented coverage of these atrocities by the international media and transnational human rights networks shed light on an issue that was ignored for far too long* (Crawford, 2013: 506).

Green a Wood (2013: 2) a Wood (2006; 2008; 2009) oponují a tvrdí, že znásilnění je pouze minimální v některých konfliktech a rozšířené v jiných. Příkladem je např. Izraelsko-palestinský konflikt, kde se válečné znásilnění zdá být vzácným v porovnání s ostatními zločiny porušující mezinárodní válečné právo (Wood, 2009: 133).

Variabilita jednotlivých aspektů válečného znásilnění je obrovská (Leatherman, 2011; Wood, 2006; 2008; 2009). AI (2004) poukazuje na rozdílnost způsobů, ať už fyzického nebo psychologického. Bloom (1999 citováno dle COHEN, 2013: 461) tvrdí, že k válečnému znásilnění dochází nejčastěji v etnických válkách, zatímco ostatní argumentují, že příčinou jsou genderové nerovnosti a nebo se odvolávají na Galtungovu teorii strukturálního násilí (Caprioli, 2005; Leatherman, 2011; Lee-Koo, 2002; MacKinnon, 1994b). Kniha *Mass Rape: The War against Women in Bosnia* (Stiglmeier, 1994) považuje znásilnění za válečnou zbraň, s čímž souhlasí i Allen (1996), Copelon (1994), Eriksson Baaz a Stern (2013), Kohn (1994), MacKinnon (1994a) nebo Seifert (1994) ve svých dílech. Jak již bylo naznačeno, znásilnění může být i instrumentem genocidy (Askin, 2003; MacKinnon, 1994a; Mullins, 2009a; 2009b; Sharlach, 2000: 89), *hnacím motorem války* (Copelon, 1994: 205) nebo válečnou taktikou (Barstow, 2000; Diken a Laustsen, 2005: 111; Tompkins, 1995: 859). Zajímavostí je, že veškeré výše zmíněné percepce evokují, že válečné znásilnění má svou funkci a využití (Copelon, 1994: 206; Kohn 1994: 203; MacKinnon, 1994b: 75; Seifert, 1994: 55, 62). K položení základního kamene pro studium válečného znásilnění však došlo už (či až?) v roce 1975 v knize *Against Our Will: Men, Women and Rape* (Brownmiller, 1975), kde je znásilnění formulováno jako způsob vyjádření mužské dominance nad ženami zdánlivě zesílené válkou.

Výše ilustrovaná variace v pokusech o vysvětlení válečného znásilnění odhaluje fakt, že ve většině případech se autoři zaměřují na prostředí, ve kterém ke znásilnění dochází. Ačkoliv lze pokusy o vysvětlení považovat za lehce nekoordinované, je možné identifikovat čtyři klíčové argumenty vysvětlující přítomnost sexuálního násilí a znásilnění v konfliktu: genderová nerovnost, etnická nenávisť, genocida a strategické válečné znásilnění. Pro potřeby této práce jsou brány v potaz právě tyto čtyři argumenty.

II.3.2. Genderová nerovnost

Problematika válečného znásilnění byla prvně systematicky prozkoumána, zdokumentována a publikována *feministickými* akademickými kruhy a aktivisty. Dle jejich pohledu je válka jednou z nejvíce genderových aktivit, kde znásilnění není zločinem plynoucí ze sexuálního chtíče či potřeby, ale je zločinem, který je motivovaný mužskou touhou dominovat ženám, což představuje hrozbu pro ženskou bezpečnost (Barstow, 2000; Bonilla, 2012: 81; Brownmiller, 1975; Eriksson Baaz a Stern, 2013; Gottschall, 2004: 130; Jaleel, 2013; Lee-Koo, 2002; Mookherjee, 2012; Seifert, 1996; Stiglmayer, 1994). Brownmiller zachází dál, když tvrdí, že „objev mužů, že jeho genitálie mohou sloužit jako strach evokující zbraň je jedním z nejdůležitějších objevů²²“ (Brownmiller, 1975: 14).

Hlavním argumentem je, že je možné identifikovat vztah mezi genderovou nerovností a válečným znásilněním. Dle feministického názoru propaguje genderová nerovnost přijetí patriarchy, ať již ve formě kontroly na reprodukci až po kontrolu nad produkcí. V tomto smyslu je pak gender používán nejen jako kritérium pro přístup k moci, ale dle AI jsou ženská těla, jejich sexualita a reprodukční kapacita považovány za bitevní pole. Jestliže je pak žena považována za druhořadého obyvatele v časech míru, její podřadnost je konfliktem jen zesílena. Násilí proti ženám (genderové násilí) navíc umožňuje mužům způsobit psychickou újmu nejen ženám, ale celým jejich komunitám (AI, 2004; Benard, 1994; Caprioli, 2005: 165; Carrillo, 1991; COHEN, 2013: 463; Crawford, 2013: 515; Goldstein, 2001; Kaplan, 1994; Leatherman, 2011; Peterson, 1998; Rittner a Roth, 2012; Seifert, 1996; Turshen, 2001, Wood, 2006).

II.3.3. Etnická nenávisť

Během studené války se mnozí politologové a sociologové snažili vysvětlit zdroj rebelií, nepokojů a konfliktů. Jak ale Connor (1994) poukazuje, pouze někteří se systematicky zaměřili na etnicitu jako primární zdroj. Jednou z nejjasnějších studenoválečných výjimek je Horowitzova (1985) kniha *Ethnic Groups in Conflict* (1985), ve které argumentuje, že pluralitní společnosti jsou mnohem náchylnější ke konfliktu.

---

²² *Man's discovery that his genitalia could serve as a weapon to generate fear must rank as one of the most important discoveries* (Brownmiller, 1975: 14).

Dle jeho názoru jsou pak etnické konflikty, na rozdíl od politických nebo ideologických, mnohem častěji, často charakteristické vysokým stupněm násilí. Fearon (2006) navazuje na Horowitze a tvrdí, že etnické konflikty útočí na city a přinášejí s sebou existenční hrozbu (Fearon, 2006: 682).

Konec studené války znamenal změnu paradigma, díky které se kulturní perspektivy staly dominantními ve vysvětlování vnitrostátních a mezistátních konfliktů (Caprioli, 2000; 2003; 2005: 162; Caprioli a Boyer, 2001; Fearon a Laitin, 2003: 78; Tessler a Warriner, 1997). S ohledem na konflikt tato změna znamenala, že se domácí kultura a etnicita staly primárními aspekty při předvídání konfliktního potenciálu dané země. Země, ve které etnická nesnášenlivost dominuje společnosti, je pak často citována jako vhodné prostředí pro extrémní násilí, včetně válečného znásilnění (AI, 2004; Branche, 2012: 8; Fox, 2001; Gurr, 1994; Henderson, 1997; Horowitz, 1985; Plümper a Neumayer, 2006). Zajímavostí je, že pokud je etnická válka vedena ozbrojenými secesionistickými hnutími, je pravděpodobnost výskytu válečného znásilnění o něco vyšší (Cohen, Green a Wood, 2013: 3–4). V tomto smyslu pak znásilnění představuje nejen neúctu vůči centrální vládě, ale je primárně považováno za expresí etnické nesnášenlivosti.

II.3.4. Genocidní znásilnění

Na rozdíl od zastánců etnické nesnášenlivosti, někteří akademici argumentují, že to jsou právě genocidní války, ve kterých bude hojně používáno znásilnění jako „techniky“ (Mullins, 2009b: 721), přestože motivace bojovníků mohou být zcela odlišné (Weitsman, 2008). Navzdory odlišným motivacím, jedno je neměnné: genocida je zaměřena vůči lidem na základě toho, kým jsou a nikoliv na základě toho, co udělali, co mohou udělat, či čeho jsou schopni (Card, 2003: 72; Waller, 2012).

Mullins (2009b: 721) a MacKinnon (1994a) and ostatní feminističtí akademici se zabývají genocidním znásilněním. Branche (2012: 10) poukazuje na biologickou dominanci prostřednictvím tělesné a reprodukční kontroly, zatímco Nikolic-Rastanovic (1996: 202) považuje nucené těhotenství za mimořádně krutou formu tortury. Diken a Laustsen (2005: 111), společně s Lee-Koo (2002: 529) a Copelon (1998: 79) označují válečné znásilnění za klíčový aspekt etnických čistek. AI a Anderson

(2010: 253) upozorňují na systematickou infekci virem HIV jako nástroj genocidy. Ve své nejhorší formě je válečné znásilnění používáno jako eugenická strategie s cílem „znečistit“ potomstvo a de facto tím tak prodloužit trvání genocid a masového vraždění (Allen, 1996; HRW, 1996; MacKinnon, 1994a, 1994b, Schott, 2011; Stiglmeier, 1994). Pro ilustraci, zatímco v Jugoslávii bylo znásilnění prováděno za účelem plození, ve Rwandě měla znásilnění letální následky (Buss, 2009: 150). Ve obou případech však byly zničeny veškeré kulturní a sociální vazby.

Mnozí akademici proto tvrdí (Anderson, 2010: 250; Buss, 2009: 149; Eboe-Osui, 2007; Jaleel, 2013; MacKinnon, 1994a; Sharlach, 2000: 89) nebo i AI (2004), že válečné znásilnění spadá pod definici genocidy dle *Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia* z roku 1948²³, neboť manifestuje stejný záměr: ublížit a eventuálně vyhladit členy jedné skupiny. Tuto logiku nejvýstižněji formulovala MacKinnon: „[...] Je to znásilnění na rozkaz. Není to znásilnění, co se vymklo kontrole. Je to znásilnění pod kontrolou. Je to znásilnění k smrti, jako masakr, je to znásilnění k zabití, a aby si oběti přály smrt. [...] [*Je to znásilnění jako genocida*]²⁴“ (MacKinnon, 1994a: 11–12).

II.3.5. Strategické znásilnění

“Teorie o strategickém znásilnění je v současné době nejvlivnější teorií vysvětlující válečné znásilnění. Považují si ji nejen aktivisté a akademici, ale také různé mezinárodní komise a žurnalisté²⁵“ (Gottschall, 2004: 131). Navzdory skutečnosti, že znásilnění a válka existují v symbiotickém vztahu už od nepaměti, je to spíše otázkou posledních desetiletí, kdy se na znásilnění nahlíží ze strategického pohledu (Anderson, 2010: 247). Znásilnění jako zbraň tak reflektuje koncepci znásilnění jako funkčního prostředku nebo prostředku k dosažení rozličných cílů (Copelon, 1994: 206; Kohn, 1994: 203; MacKinnon, 1994b: 75; Seifert, 1994: 55).

Byly to právě události a systemické užití znásilnění v bývalé Jugoslávii a Rwandě, které donutilo aktivisty, akademiky a politiky nahlížet na válečné znásilnění a sexuální

---

²³ Úmluva se specificky ke znásilnění nikterak nevyjadřuje (UN, 1948).

²⁴ [...] *It is specifically rape under orders. This is not rape out of control. It is rape under control. It is also rape unto death, rape as massacre, rape to kill and to make the victims wish they were dead. [...] It is rape as genocide* (MacKinnon, 1994a: 11–12).

²⁵ *Strategic rape theory is currently the most influential theory of mass wartime rape. It is widely credited by activists and scholars and largely taken for granted by international commissions and journalists* (Gottschall, 2004: 131).

násilí vojenskou optikou a začít jej považovat za zbraň. Brownmiller (1975) tvrdí, že hromadné znásilňování pak nepředstavuje nic jiného než další nařízení, jako je např. použití bomb, kulek nebo propagandy, k dosažení strategických objektů. Allen (1996); Cohen; Green a Wood (2013: 10); Kamal (1998) a Littlewood (1997) zase strategické znásilňování popisují jako koordinovaný a logický způsob vedení boje. Buss (2009: 148–149); Crawford (2013: 510) a Niarchos (1995: 658) se zaměřují na systematickosti, všudypřítomnost a oficiálnost (ve smyslu rozkazu) válečného znásilňování. Crawford (2013: 510), společně s AI (2004); Eriksson Baaz a Stern (2013: 42–63); Gottschallem (2004: 131) a Weitsman (2008: 563) zdůrazňují cílené použití násilnosti za účelem zastrašit, rozložit, ponížit a mučit nepřítele, ať se již jedná o jednotlivce nebo celou komunitu. Cohen; Green a Wood (2013: 10) vyzdvihují dosažení skupinových cílů, které jsou hlavním jevem umožňující odlišit strategické válečné znásilňování od masového/častého. Je však důležité upozornit, že časté či masové znásilňování se zákonitě nerovná strategii, nástroji nebo zbraní a vice versa (ibid).

II.4. Logika

II.4.2. Genderová nerovnost

Násilí vůči africkým ženám má různou podobu, od neplacené práce a vykořisťování, přes bití, sexuální zneužívání a obtěžování až po zacházení s nimi jako s [*podřadnými nebo nelidskými bytostmi*] (UN, 1995 citováno dle Muchina, 2000: 104). Jsou práva afrických žen porušována, s každým dalším dnem ztrácejí svá fundamentální práva – na blahobyt, ekonomický rozvoj, vzdělání, zdravotní péči, atd. (Muchina: 2000: 104). Značným problémem pro post-konfliktní rekonstrukci pak představuje exkluze žen z rozhodovacích procesů. Jinými slovy, ženám je zapovězeno právo participace v politickém a ekonomickém systému, jenž obývají (ibid: 105).

Za předpokladu, že genderová práva nejsou zanesena do právního řádu státu, mají ženy neadekvátní přístup ke vzdělání, zaměstnání a politické moci. Ba co víc, mnohé národy považují ženy za podřízené mužům. Jinak formulováno, na pozici žen v rámci společnosti lze nahlížet jako na podstatněji slabší, než jakého postavení si užívají muži v rámci stejné společnosti. Za těchto podmínek pak násilnost představuje „maximální

test [mužské] superiority, za triumf jejich mužnosti. [...] Nejedná se o nic jiného než vědomý proces zastrašování, při kterém *všichni muži* udržují *všechny ženy* ve strachu²⁶“ (Brownmiller, 1975: 20). Během ozbrojeného konfliktu pak může dojít k posílení tohoto názoru, a proto je možné se domnívat, že se vzrůstající genderovou nerovností vzrůstá i prevalence válečného znásilňování (Hansen, 2001: 60; Lee-Koo, 2002: 528).

II.4.3. Etnická nenávisť

Zloba a nenávisť mohou být faktory silně ovlivňující nejen válku, ale i stupeň násilí (Hintjens, 2001: 26). Není proto žádným překvapením, že etnická nenávisť je považována za skoro perfektní podmínku pro násilí, včetně toho sexuálního (Amnesty International, 2004; Horowitz, 1985; Plümper a Neumayer, 2006). Pocit existenční hrozby je všudypřítomný. Pro představu, do konce 50. let 20. století se povedlo Belgičanům zcela přepsat sociální identity Rwandanů: Tutsi byli nově definováni na základě negativních slov, zatímco z Hutu se postupně stali právoplatní a autentičtí obyvatelé země (Hintjens, 2001: 31–32). Dopad této změny je všeobecně znám.

Heterogenita společnosti může nejen vést k mírové koexistenci, ale rovněž k rozšíření násilí. Tato práce se zamýšlí pouze nad druhým tvrzením a argumentuje, že pokud není společnost etnicky homogenní, tak štěpící linie (a ne zákonitě pouze etnické) mohou vést ke konfliktu. Etnická štěpící linie se může rovněž obnovit na sklonku nebo v raných fázích konfliktu. Jestliže je pak možné konflikt popsat jako komplexní, kde je etnická štěpící linie pouze jednou z několika linií, nebo jako „čistě“ etnický, je rovněž možné dojít závěru, že sexuální násilí a znásilňování je používáno jako prostředek pro vyjádření nenávisti vůči členům ostatní(ch) etnických skupin.

II.4.4. Genocidní znásilnění

Sexuální násilí bude pravděpodobněji součástí genocidní války spíše než války etnické. Termínu genocida je užíváno pro popis záměru vyhlazení nebo pokusu o vyhlazení [etnické] nebo náboženské skupiny. V dlouhodobém smyslu je pak genocida spojována s eugenickým užitím znásilňování, které je pácháno za účelem „očistění“

---

²⁶ *Rape is the ultimate test of his superior strength, the triumph of his manhood. [...] It is nothing more or less than a conscious process of intimidation by which all men keep all women in a state of fear* (Brownmiller, 1975: 20).

etnika, což lze de facto považovat za akt genocidy. Úmluva²⁷ z roku 1948 pak definuje, že za akt genocidy lze považovat „vážné tělesné nebo mentální ublížení způsobené členům skupiny²⁸“ a/nebo „záměrné vytváření podmínek neslučitelných ze životem a přinášejících fyzickou destrukci komunity, ať již celku nebo části²⁹“ (UN, 1948: Čl. II, paras. b, c). S ohledem na tuto definici lze pak válečné znásilňování považovat za akt genocidy, neboť jako takové způsobuje vážnou fyzickou nebo psychickou újmu přeživším ale i celé společnosti (Sharlach, 2000: 89).

Pro potřeby této práce je logika následující: jestliže je etnické napětí v zemi více než zřejmé, existuje vysoká pravděpodobnost, že dojde k vypuknutí smíšeného/etnického konfliktu. Dojde-li pak ke zhoršení situace, ať již ve formě zavedení identifikačních dokladů nebo ve formě nenávislné propagandy, je možné, že se jedna z bojujících stran uchýlí ke genocidě, během níž bude znásilňování považováno za jednu z taktik vedoucí k vyhlazení dané společnosti.

II.4.5. Strategické znásilnění

Od dob válek v Jugoslávii a ve Rwandě považuje mezinárodní společenství znásilňování za další prostředek dosažení strategických objektív. V tomto smyslu je pak válečné znásilňování nařízeným, koordinovaným a logickým způsobem vedení války bojujícími stranami³⁰ (Allen, 1996; Barstow, 2000).

Bojové skupiny mohou vznikat na základě dobrovolnosti nebo prostřednictvím donucovacích náborových mechanismus. Dobrovolné mechanismy zahrnují zařazení se do povětšinou ozbrojených složek. Na druhé straně spektra lze poté nalézt násilné náborové mechanismy, mezi které patří odvody a impressment/pressganging³¹. Ačkoliv oběma způsoby lze vytvořit bojové skupiny, tato práce pracuje pouze s násilnými metodami odvodu.

---

²⁷ Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia.

²⁸ *Causing serious bodily or mental harm to members of the group* (UN, 1948: Čl II, para. b).

²⁹ *Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part* (UN, 1948: Čl II, para. c).

³⁰ Státní i nestátní skupiny.

³¹ *Impressment*, též jen "*the press*" nebo "*press gang*" je praktika, při níž jsou muži násilně odvedeni a začleněni do ozbrojených složek. K odvodu dochází s, ale i bez varování.

Výše zmíněné násilné formy odvodu jsou základním argumentem při zvažování strategického znásilnění, neboť obě formy implikují hierarchii v rámci ozbrojených složek země. Ve vojenské historii nábor původně znamenal posílení. Tento fakt je možné vysvětlit tím, že aby byl zahájen jakýkoliv typ konfliktu ve velkém měřítku, musel [vůdce] shromáždit dostatečnou sílu pro provedení plánů (Haughton and Bicheno, 2004). První známou formou je nábor, který je jednoduše definován jako povinný zápis k službě v ozbrojených složkách. Druhá forma, *pressganging*, která je považována za zastaralou praktiku, je překvapivě běžným způsobem pro získání bojovníků v moderních konfliktech. Nejjednodušeji je *pressganging* popsán jako únos bojovníků bez varování (COHEN, 2013: 468). Je tedy zřejmé, že síla je rozhodujícím faktorem při této formě náboru. Je však nutné upozornit, že ačkoliv je typ náborové metody dán exogenně, nebyla doposud otázka metodické preference zodpovězena (COHEN, 2013: 465, poznámka 14).

Logika použitá v této práci je následující: existence konfliktu vede k nuceným náborovým mechanismům. Taková praktika pak implikuje hierarchie, neboť rozhodnutí o náboru či *pressgangu* musí padnout ve vyšších kruzích. Ba co víc, oba mechanismy implikují i hierarchie v rámci jednotek, neboť je více než pravděpodobné, že ti, kteří rozhodli o náboru nebudou nízké hodnosti, stejně tak jako nedojde k ponížení jejich hodnosti. Z této superiorní pozice následně mohou vydávat rozkazy podřízeným bojovníkům, včetně rozkazu k použití strategického znásilňování³².

V tuto chvíli je vhodné obrátit pozornost k dobrovolným náborovým mechanismům, které jsou nejčastěji spojovány s profesionálními armádami. Zatímco prvním argumentem je, že nucené náborové mechanismy implikují hierarchii, v případě dobrovolných náborových mechanismů, kdy se bojovníci přímo zařazují do armády s jasně daným velením (*chain of command*), se pak jedná o přímočarou hierarchickou strukturu.

V souladu s výše zmíněnými kauzálními mechanismy by dobrovolné náborové mechanismy a existence profesionální armády s jasně danou hierarchie měly vést

---

³² Je však nutné upozornit na existenci alternativního tvrzení: jestliže jsou bojové skupiny vytvořeny prostřednictvím násilných náborových mechanismů, pak prevalence strategického znásilňování bude minimální. Nízkou prevalenci lze vysvětlit poslušností bojovníků. Zajímavostí je, že tento argument není zcela životaschopný v případě *pressgangu*, kdy bojovníci mohou cítit nenávisť vůči svým velitelům a neuposlechnout jejich rozkazy.

k prevalence strategického znásilňování. Pravdou je, že v minulosti byly sexuální zločiny páchany i vojenským personálem: znásilnění Nankingu (1927), sexuální otrokyně v Japonsku nebo na Tchaj-wanu nebo zločiny spáchané americkým vojenským personálem nasazeným v Jižní Koreji (1992), Japonsku (1995) a Kosovu (2000) (Barstow, 2000: 13–43; Lee, 2009: 11). Prostřednictvím institucionalizace hegemonické maskulinity³³ (kultura vojenských organizací) jsou rekruti vedeni k považování hrdinství, [používání násilí a toleranci násilí za účelem dosažení dominance, včetně dominance nad ženami] jako všeobecné předpoklady „správného vojáka“ (Lee, 2009: 14).

Na rozdíl od násilně vytvořených bojových skupin, v rámci kterých je hierarchie vykořisťována pro vydávání rozkazů a znásilňování je používáno za účelem dosažení strategických objektív, je sexuální útok ze strany profesionálního vojáka považován za následek vojenského způsobu života nežli snahou o dosažení strategických objektív. Protože toto značně odvážně tvrzení zasluhuje rozsáhlý výzkum, není v možnostech této práce se dobrovolnými náborovými mechanismy zabývat.

---

³³ Vojenský trénink nejdříve separuje rekruty od jejich přátel, rodin, přítelkyň a manželek. Tato separace desorientuje jedince a utváří tak nový svět s genderovou strukturou. Během vojenského tréninku jsou pak rekruti nuceni se naučit specifické dovednosti, mluvit specifickou mluvou a pracovat na svých tělech. Součástí transformace ve „stroje na zabíjení“ jsou i pochodové zpěvy, které očerňují ženy a děti a přetváří je v pouhou součást zvláštního, heroického, mužského světa. Během tréninku tak dochází k vytváření a posilování maskulinní identity. Po skončení tréninku přichází na řadu fáze inkorporace. Odměny a specifické jednotky vytvářejí prostředí, ve kterém jsou rekruti motivováni se více ponořit do tréninku a militarizace. Z vnějšku jsou pak rekruti značně omezeni pravidly a regulacemi. Pokračující vojenská socializace pak jen prohlubuje hegemonickou maskulinitu a vytváří tak normy a hodnoty, které se následně stávají standardním vzorcem chování ve vojenské organizaci (Barstow, 2000: 165; Lee, 2009: 13–14).

III. Africká velká jezera jako regionální bezpečnostní komplex

III.1. Kontextuální faktory

III.1.2. Rwanda

Geografie

„Země skoro ideální krásy; ‚Švýcarsko Afriky‘ – taková byla slova prvních evropských cestovatelů popisujících horská království, která se stala [republikou] Rwandou [...]”³⁴ (Lemarchand, 1970: 13).

Rwanda, ‚země tisíců kopců‘ (Clay a Lemarchand, 2013) je malou vnitrozemskou, kávu a čaj exportující zemí a v minulosti belgickou zemí, jejíž fyzická podoba zůstává nezměněna, přestože politické a jiné nepokoje přitahovaly pozornost mezinárodního společenství než kolik by se bývalo dalo očekávat s ohledem na velikost a geostrategickou důležitost Rwanda (Lemarchand, 1970: 13; Straus, 2014: 1). Je to ale právě geografický obrys dané země, který společně s Burundi připomíná lidské srdce a který je neustálou připomínkou centrální polohy Rwandy nejen na mapě Afriky, ale i v rámci regionu Afrických velkých jezer.

S 26 tisíci čtverečními kilometry je Rwanda 149. státem na světě co se týče velikosti (CIA, 2014c). Na západě sousedí Rwanda s Kongem a jezerem Kivu, na severu leží Uganda; řeka Akanyaru pak odděluje Rwandu od Burundi na jihu³⁵ a v nejvýchodnější části země je hranice Rwandou a Tanzanií tvořena říčním údolím Kagera. Je proto více než zřejmé, že Rwandu lze skutečně považovat za srdce regionu (Lemarchand, 1970: 13). Stromy eukalyptu a banánové háje se střídají s úrodnými pastvinami a savanami. Rwanda, která disponuje necelými 56% úrodné půdy, je hustě obydlenou zemí, přičemž většina populace žije v rurálních oblastech (CIA, 2014c; Lemarchand, 1970: 14).

---

³⁴ *‘A land of almost ideal beauty’; ‘The Switzerland of Africa’ – these were the words used by early European travellers to describe the mountain kingdoms that have since become the [republic] of Rwanda [...] (Lemarchand, 1970: 13).*

³⁵ Hranice mezi Burundi a Rwandou není zcela jasná, neboť obě země si nárokují 2 km² území Sabanerwa. Jedná se obhospodařovanou plochu v údolí Rukurazi, kterým protéká řeka Akanyaru a kde došlo k jejímu odchylení po silných deštích v roce 1965 (CIA, 2014b).

Navzdory dojmu svěžesti a prosperity, Rwanda je jednou z nejchudších zemí v Africe, ale i na světě. Její parita kupní síly odsouvá Rwandu až na 142. místo ve světovém žebříčku a přestože procentuální podíl úrodné půdy a plodného ekosystému přesahuje 50%, více než polovina obyvatel žije pod hranicí chudoby. Genocida v roce 1994 zdecimovala již tak křehkou ekonomickou základnu, nicméně Rwanda dosáhla značného pokroku ve stabilizaci a rehabilitaci své ekonomiky. Přesto však zemědělství představuje hlavní zdroj obživy pro více než 90% obyvatel. Jak již bylo zmíněno výše, čaj, káva společně s turismem představují hlavní zdroj zahraničních investic plynoucích do Rwandy (CIA, 2014c; Lemarchand, 1970: 14–16).

Historie

Mezi 5. a 11. století se stalo území známe dnes jako Rwanda domovem prvních osadníků – Twa³⁶, kteří byli nedlouho poté následováni Hutu. Na počátku 14. století začali Tutsi – ‚cizí‘ minorita – migrovat (více méně spíše napadat) Rwandu ze severu. Lemarchand (1970: 18) zdůrazňuje, že jejich původ není jasně dán, nicméně jejich fyzické rysy naznačují etnickou afinitu s kmeny Galla žijící v jižních oblastech Etiopie. Kolem 16. století pak dochází k vytvoření malého nukleárního království, které vzniklo amalgamací v centrálním regionu. Přestože království vládla menšina Tutsiů, stáli v jeho čele i někteří náčelníci Hutu. Zatímco někteří tvrdí, že dominance Tutsiů je dána jejich „vrozenou superioritou“³⁷ (Hans Meyer, 1916 citováno dle Lemarchand, 1970: 19), všeobecně přijímaným vysvětlením je jejich schopnost vyjednávat (za použití dobytku jako páky) a podrobit si tak domorodé kmeny. Přesto je nutné upozornit, že situace byla komplexnější a proto pravý důvod zůstává „záhadou“³⁸ (ibid).

Až do příjezdu Evropanů v 19. století byla pre-koloniální Rwanda organizována kolem institucí královského majestátu (Clay a Lemarchand, 2013; Lemarchand, 1970: 18–19; Lunn, 2006: 36). Zajímavostí je, že Rwanda dosáhla svého území prostřednictvím podmanění a mírových asimilací za vedení královského rodu, což ji jasně odlišuje od ostatních subsaharských zemí tím, že její hranice nebyly načrtnuty evropskými mocnostmi (Clay a Lemarchand, 2013).

---

³⁶ Skupina pygmejských lesních obyvatel, kteří tvoří zhruba 1% stávající populace (CIA, 2014b; Lemarchand, 1970: 19).

³⁷ *Innate superiority* (Hans Meyer, 1916 citováno dle Lemarchand, 1970: 19).

³⁸ *Mystery* (ibid).

Krátce po výpravě hraběte van Goetzena se Rwanda stala součástí německé Východní Afriky až do roku 1916, kdy se Rwanda dostala pod správu Belgičanů po porážce Německa v první světové válce. Rwanda a Burundi následně vytvořily jednotnou administrativní jednotku pod správou Belgie a v souladu s mandátním systémem Ligy národů (a později OSN). Tato jednotná administrativní jednotka vydržela až do roku 1962, kdy se z Rwandy stala nezávislá republika (Clay a Lemarchand, 2013; Lemarchand, 1970: 47–48, 56–64; Lunn, 2006: 36). Jak Německo, tak Belgie byly přesvědčeny o superioritě Tutsiů, a proto si kladly za cíl konsolidovat svou moc prostřednictvím aliancí s vládnoucí elitou – Tutsi. Důležitějším faktorem pro následný vývoj Rwandy však je, až ani Němci, ani Belgičani neváhali ‚nepohodlné‘ nahradit náčelníky Hutuů, což jak se později ukázalo byly prvopočátky pozdější diskriminace Hutuů (René Lemarchand, 1996 citováno dle Lunn, 2006: 36).

Politika

Ke konci 50. let, kdy již bylo zřejmé, že vyhlášení nezávislosti je jen otázkou času, zapříčinil tradiční systém sociální stratifikace, že se hegemonie Tutsiů stala břemenem pro Rwandu. Následný útok na hutuského politického aktivistu, který údajně podlehl svým zraněním, rozpoutal násilnou a celostátní Hutu revoluci (Lunn, 2006: 36; UN). V lednu 1961 pak za značné pomoci poručenských autorit³⁹ došlo k naprostému zdecimování hegemonie Tutsiů a převratu. Rok a půl před vyhlášením nezávislosti byla po zmíněném puči vyhlášena republika a ustanovena nová prozatímní vláda a shromáždění, obé pod kontrolou Hutuů (Clay a Lemarchand, 2013; Lemarchand, 1970: 85; Lunn, 2006: 37). Volby v roce 1961 pouze potvrdily již existující politickou situaci, čímž bylo pouze jen podpořeno a zostřeno etnické napětí (Lemarchand, 1970: 85; UN).

První Hutu prezident Greogoire Kayibanda položil základy vysoce konzervativního a úzce kontrolovaného politického systému založeného na etnických kvótách. Výsledkem bylo, že tisíce Tutsiů začalo opouštět Rwandu a prchat do sousedních států, kde hledali úkryt před vzrůstající mocí Hutuů. Kromě uprchlictví je rané období nezávislosti charakterizováno častým propukáním etnického násilí. Uprchlí Tutsiové, často nazýváni Hutu jako *Inyenzi*, začali napadat Rwandu z Ugandy, na což Hutu odpověděli masivní

---

³⁹ Belgická vláda zaujala postoj, že revolucionáři jsou jedinou legitimní prozatímní vládou Rwandy. Belgie zaujala tento postoj i navzdory výhradám ze strany mezinárodního společenství (Lemarchand, 1970: 85).

ofenzivní kampaní v roce 1963. Všichni tutsijští politici, kteří nebyli v exilu, byli zavražděni, tisíce Tutsiů zemřelo a stovky tisíců uprchlo do exilu do Burundi, Ugandy, Tanzanie a tehdejšího Zairu. Po této ofenzivě byly veškeré tutsijské elementy eliminovány z rwandské politické arény. K jejich návratu dojde až za 20 let, kdy se Tutsi v exilu začnou mobilizovat (Clay a Lemarchand, 2013; Lunn, 2006: 37; UN).

V roce 1973 došlo ke svržení Kayibandy během *pokojného* puče a skupina vojenských představitelů dosadila do čela státu Juvénala Habyarimana jako nového rwandského prezidenta. Za jeho vlády se rwandský politický systém stal zřetelně regionalizovaným a vysoce autoritářským. Všichni obyvatelé se museli stát členy národního revolucionářského hnutí pro rozvoj (*Revolutionary National Movement for Development*), ostatní politické aktivity byly zakázány s tím, že hlavním zájmem Rwandy je rozvoj. Zajímavostí je, že míra etnického násilí klesla (ibid).

Na počátku 90. let vyhlásil Habyarimana překvapivě přechod k multipartijní demokracii, avšak byla to spíše ekonomická krize, který pomalu podkopávala relativní klid mezi Hutu elitou. Zatímco interně čelila Rwanda neshodám mezi vládnoucí elitou, externě musela čelit (i násilným) tutsijským invazím RPF z Ugandy. Přestože bylo v roce 1991 dosaženo příměří a následné vyjednávání mezi RPF a vládou vyvrcholilo podepsáním Arušských mírových dohod v roce 1993 a změnou ústavy umožňující pluralitní politický systém, byli Hutuové silně proti tomuto plánu, neboť umožňoval vytvoření široké prozatímní vlády, jejímiž členy by byli i členové RPF (Clay a Lemarchand, 2013; Lunn, 2006: 37–38; UN).

Po atentátech na Habyarimana a burundského prezidenta Ntaryamira dne 6. dubna 1994, kdy bylo jejich letadlo sestřeleno na Kigali (Rwanda)⁴⁰ a na rwandského premiéra Uwilingiyimana následující den⁴¹, umožnilo hutuským extremistům dočasné politické vakuum chopit se moci a vytvořit prozatímní vládu. Během několika hodin došlo k rozpoutání genocidy, ve které *Interahamwe* sehráli klíčovou roli. Navzdory děsivým událostem, ke kterým došlo v následujících měsících se RPF podařilo zajistit zemi na počátku července. Následně byla vytvořena nová prozatímní nadnárodní vláda

---

⁴⁰ Identita atentátníků nebyl nikdy přesně určena. První byla domněnka, že odpovědní jsou hutuští extremisté, pozdější verze pracují s domněnkou, že atentát zosnovali vůdci RPF (Clay a Lemarchand, 2013).

⁴¹ Umírněný Hutu (Clay a Lemarchand, 2013).

s hutuským prezidentem a tutsijským premiérem (Clay a Lemarchand, 2013; Lunn, 2006: 38; UN). Cesta k obnově byla započata⁴².

III.1.3. Demokratická republika Kongo

Geografie

Demokratická republika Kongo, rovněž známá jednoduše jako DRC nebo Kongo (Kinshasa)⁴³, či v minulosti jako Zair, je skoro vnitrozemským státem v oblasti subsaharské Afriky. Sousedy Konga jsou Středoafriická republika a Jižní Súdán na severu, na východě leží Uganda, Rwanda, Burundi a Tanzanie; jihovýchodní hranici pak Kongo sdílí se Zambií, zatímco jihozápadní s Angolou. Přestože je skoro absolutní vnitrozemskost DRC na západě země narušena pouhými 40 kilometry pobřeží, sdílí Kongo většinu své západní hranice s angolskou exklávou Cabinda a Republikou Kongo (Brazzaville). Na rozdíl od Rwandy má DRC pouze 3.5% úrodné půdy, paradoxně ale více než 45% konžského HDP je generováno v agrikultuře (CIA, 2014a).

S více než dvěma a půl miliony kilometrů čtverečních je Kongo druhým největším státem na africkém kontinentu, pouze Alžírsko jej svou velikostí přesahuje (CIA, 2014a; Cordell, Lemarchand a kol., 2014). V porovnání se Rwandou, která se svou velikostí rovná velikosti amerického státu Maryland, je území Demokratické republiky Kongo jen o něco málo menší než čtvrtina celých Spojených států jako celku (CIA, 2014a).

Přestože je Demokratická republika Kongo zemí bohatou na přírodní suroviny jako jsou diamanty, zlato, měď a další, které představují skoro jednu devítinu celkového exportního zboží, je konžská ekonomika pouze na pomalém a pozvolném vzestupu po dlouhých létech ve znamení úpadku. V porovnání se Rwandou je na tom však o něco lépe a radí se tak na 115. místo ve světovém žebříčku dle parity kupní síly. Nicméně systémová korupce od 60. let, nestabilita, konflikt a šedá ekonomika dramaticky snížily

---

⁴² Mezinárodní soudní tribunál pro Rwandu (ICTR) vyšetřovat první případy v roce 1995. V roce 2001, navrhla rwandská vláda, aby byly do procesu zahrnut i tradiční komunální *gacaca* právní systém, čímž by mělo dojít k urychlení perzekuce. Paradoxem je, že vláda ve stejnou dobu začala darovat masové milosti vězňům obviněným z menších zločinů. V neposlední řadě je nutné zmínit i změnu ústavy v roce 2003, jejíž nové znění je formulováno tak, aby bylo zabráněno etnickému napětí a násilí. Zahraniční pomoc je poté reprezentována odpuštěním dluhu ze strany Světové banky a Mezinárodního měnového fondu a přijetím Rwandy do Východoafrického společenství – regionálního rozvojového uskupení (Clay a Lemarchand, 2013).

⁴³ Hlavní město je zde uvedeno v závorkách, aby tak byla Demokratická republika Kongo odlišena od Republiky Kongo.

národní produkci a vládní příjem, zatímco došlo k navýšení externího dluhu, který na konci roku 2013 dosáhl hodnoty 6.8 miliard amerických dolarů (CIA, 2014a; Cordell, Lemarchand a kol., 2014; Lunn, 2006: 9).

Historie

V porovnání se Rwandou, která je domovem tří etnických skupin, je Demokratická republika Kongo domovinou více než dvou stovek etnických skupin, přičemž majoritu tvoří lidé Bantu. V době, kdy Evropané podnikali své první výpravy do regionu, žili lidé Bantu, kteří přišli na území dnešního Konga mezi 10. a 14. stoletím, v prosperujících královstvích. Přesto je nutné podotknout, že ačkoliv Bantu osídlili většinu země, nebyli prvními obyvateli. Prvními obyvateli byli Pygmejové, kteří se během starší doby kamenné usadili především na území Konžské pánve a přilehlých regionech. Dále je nutné dodat, že DRC představuje domov i pro ostatní africké populace nespádající mezi Bantu. Východní část země je pak domovinou pro Tutsi, kteří sem přesídlili ze Rwandy (Cordell, Lemarchand a kol., 2014).

Všechny události v konžské historii zanechaly svou stopu. Co začalo jako královo osobní panství se změnilo v léno, kterým bylo po více než třicet let než se mohlo přeměnit v republiku (ibid).

Komplexní historický vzorec je patrný již v pre-koloniální minulosti, kdy byla konžská společnost poprvé vystavena nepokojům. Navzdory těmto nepokojům povstalo Konžské (*Kongo*) království jako silný a důležitý stát s rozvinutým politickým systémem, který byl podporován monarchií a armádou a zároveň měl jasně stanovené dlouhodobé zájmy týkající se agrikultury a obchodování. V 16. století však došlo ke zničení prosperujícího státu Portugalci, kteří byli schopni vyhrát díky destabilizujícím účinkům obchodování s otroky a sporům o trůn (Cordell, Lemarchand a kol., 2014; Lunn, 2006: 9).

Když Británie a Belgie začaly soupeřit o Kongo na konci 19. století, vydal Berlínský kongres⁴⁴ (1885) zavazující rozhodnutí vedoucí k vytvoření Svobodného státu Kongo pod nadvládou krále Leopolda II. Belgického⁴⁵. Pod záminkou ukončení otroctví a

---

⁴⁴ Berlínská konference nastavila pravidla evropského koloniální expanze do Afriky.

⁴⁵ Král Leopold II. Belgický chtěl ovládnout rozsáhlá území a následně je přetvořit v jeho osobní léno. Leopold za tímto účelem vytvořil *Committee for Studies of the Upper Congo* (*Comité d'Études du Haut Congo*,

poskytnutí misionářské práce a výhod moderního života Konžanům zavedl Leopold donucovací koloniální hegemonii, která byla charakteristická násilím, ekonomickým vykořisťováním a epizodami odporu, kdy se Konžané stavěli proti Leopoldově soukromé armádě – *Force Publique*. Leopoldova soukromá armáda však nebyla ničím jiným než skupinou afrických vojáků pod evropským vedením, kteří pálili vesnice a zabíjeli rodiny (Cordell, Lemarchand a kol., 2014; Lunn, 2006: 9; Nzongola-Ntalaja, 2004a: 7).

Silná mezinárodní kritika volala po akci, což v roce 1908 vyústilo v anektování Svobodného státu Kongo belgickou vládou. Ve své podstatě však došlo pouze k odkoupení území od Leopolda II. a převedení pod belgickou nadvládu a konvenčnější způsob kolonialismu. Svobodný stát Kongo měl však neuvěřitelný dopad na společnost, což společně s vsudypřítomnými sociálními roztržkami komplikovalo nejen vytvoření životaschopného administrativního systému, ale i posilovalo anti-západní sentiment Konžanů (ibid).

Během následujících dvaceti let (1925–1945), kdy bylo území sjednocené v jednotnou administrativní entitu známou pod názvem *Congo Belge et Ruanda-Urundi*⁴⁶, zesilovaly anti-koloniální hlasy volající po nezávislosti a to i navzdory belgickým snahám a iniciativám, jakou byla např. i politika ‚asimilace‘, kdy vzdělaná africká minorita mohla získat statut čestných Evropanů. Anti-koloniální sentiment rovněž vedl k vytvoření Konžského národního hnutí (MNC), v jehož čele stanul Patrice Lumumba a jehož hlavním cílem bylo okamžité ukončení koloniální nadvlády (ibid).

V květnu 1960 se Lumumba stal premiérem země. Anti-evropské nepokoje, které vypukly v lednu 1960 v Léopoldville/Kinshase nejen vedly k úmrtí desítky Afričanů, ale rovněž k belgickému uvědomění, že nezávislost musí být garantována co nejdříve, aby se předešlo dalšímu krveprolití. O šest měsíců později a s Lumumbou v čele vlády, přistoupilo Kongo k nezávislosti a sestoupilo do chaosu (Cordell, Lemarchand a kol., 2014; Lunn, 2006: 9–10).

---

později přejmenováno na *Association Internationale du Congo*), aby tak umožnil otevření Afriky pro evropský trh. Do roku 1884 uzavřela Asociace smlouvy se 450 nezávislými africkými entitami, které umožňovali Asociaci, potažmo králi, ovládnout veškerá území jako nezávislý stát. Leopold II. byl za své chování a kontrolu nad Konžskou pánví sankcionován během Berlínské konference (Cordell, Lemarchand a kol., 2014).

⁴⁶ Koloniální jména Rwandy a Burundi.

Politika

Vzpoura v armádě (*Force Publique*) byla podnětem pro belgickou vojenskou intervenci, jejímž přímým následkem bylo vytvoření secesionistické vlády v provincii Katanga pod vedením Tshombeho. Přestože bylo mezinárodní společenství požádáno o pomoc, Lumumba byl sesazen z postu premiéra a následně prezidentem Kasavubuem umístěn do domácího vězení. Jeho sesazení nebylo uznáno parlamentem, což bylo impulzem pro první pokus o převrat, byť neúspěšný, pod vedením Josepha-Désiré Mobutu. Na počátku roku 1963 došlo k porážení secesionistické vlády jednotkami OSN, nicméně ani jejich porážka jim nezabránila popravít Lumumby. Po odchodu jednotek OSN byla jakákoliv ozbrojená povstání potlačena s pomocí americké a belgické armády a po národních volbách se k moci vrátil Tshombe. Během následujících šesti měsíců se Mobutu pokusil o druhý převrat⁴⁷, který tentokrát skončil úspěchem, neboť Mobutu se chopil moci až do roku 1997 (Cordell, Lemarchand a kol., 2014; Lunn, 2006: 10; Nzongolo-Ntalaja, 2004a: 7).

Historie je opakuje. Mobutu přeměnil Kongo ve své léno a znárodnil veškeré přírodní zdroje, čímž de facto učinil se země své osobní bohatství. Zdání politické stability bylo dosaženo násilným potlačením politického, zavedením vlády jedné strany a přejmenováním země na Zair v roce 1971, což dle Mobutu mělo posílit a vyzdvihnout kulturní identitu země. V roce 1981 byli všichni Tutsi žijící v Kongo zbaveni občanství (Cordell, Lemarchand a kol., 2014; Lunn, 2006: 10; Nzongolo-Ntalaja, 2004a: 7–8; Reyntjens, 2009: 15). Následně si Mobutu změnil své jméno na Mobutu Sese Seko (CIA, 2014a).

Mobutu si svou pozici udržoval prostřednictvím pochybných voleb a hrubé síly (ibid). Konec studené války však s sebou přinesl dramatické změny okolností po celém světě, v oblasti Subsaharské Afriky nevyjímaje. Pod vlivem okolností a na nátlaku mezinárodního společenství byl Mobutu donucen ukončit vládu jedné strany a svolat suverénní národní sněm, který rozhodl o budoucnosti země. Budoucnost země byla pak

---

⁴⁷ Okolnosti během druhého puče byly nápadně podobnému okolnostem během prvního pokusu: oba převraty byly provedeny během mocenských bojů mezi prezidentem Kasavubuem a premiérem Tshombem (Cordell, Lemarchand a kol., 2014).

ztělesněna Nejvyšší radou republiky⁴⁸ (*High Council of the Republic – HCR*) a volbou nového premiéra DRC, Étienna Tshisekediho. Podkopáváním jednoty Rady, jenž sloužila jako prozatímní orgán dohlížející na přerod v multipartijní demokracii, a získáním podpory vojenských jednotek dosáhl Mobutu odstranění Tshisekediho a následné resuscitace režimu. Přesto však začal vyjednávat s opozicí a po dosažení dohody se Kengo wa Donda stal v roce 1994 premiérem země. Jakékoliv snahy o přerod v demokratičtější Kongo však byly zmařeny nejen reformami formulovanými v *Nadnárodním ústavním zákonu (Transnational Constitutional Act)* z roku 1994, ale především spill-over efektem rwandské genocidy, díky kterému se dosažená dohoda stala irelevantní (Cordell, Lemarchand a kol., 2014; Lunn, 2006: 10; Nzongola-Ntalaja, 2004a: 8).

Paradoxem je, že Rwanda genocida poskytla Mobutu příležitost dosáhnout příměří se západními zeměmi prostřednictvím logistické a vojenské podpory intervenujícím francouzským a belgickým jednotkám. Jeho pomoc nicméně nikterak nezabránila přílivu hutuských uprchlíků, včetně těch, kteří bývali členy rwandské armády a *Interahamwe*, ba naopak je pomoc byla spatřována jako povzbuzení pro útoky proti obyvatelům Zairu rwandského tutsijského původu. Kritika se na Mobutu snášela i ze sousedních zemí, neboť Uganda jej obvinila z neskryvaných sympatií vůči Hutuům. Souběžně se vznikem Kabilovy AFDL, jenž si užívala rwandské a ugandské, to byla právě podpora útoků, které byly příčinou jeho pádu. Když pak Kabila získal podporu i Angoly, bylo jasné, že Mobutu již nebyl schopen udržet věci pod kontrolou. V květu roku 1997 dobyly jednotky AFDL Kinshasu, a přestože se Mobutu snažili stabilizovat situaci, byl nucen uprchnout. Kabila následně stanul v čele Konga jako nový prezident, jehož prvním krokem byla změna jména země na Demokratickou republiku Kongo (Cordell, Lemarchand a kol., 2014; Lunn, 2006: 10–11; Nzongola-Ntalaja, 2004a: 5, 13; Reyntjens, 2009: 102–143).

Přesože se Kabilovy podařilo zmírnit dopady ekonomického úpadku a přilákat zahraniční pomoc a iniciovat vytvoření nové ústavy, největším problémem se pro něj stala ztracená podpora Rwandy a Ugandy. Ztráta regionální podpory byla primárně

---

⁴⁸ *Haut Conseil de la République* (Cordell, Lemarchand a kol., 2014; Lunn, 2006: 10; Nzongola-Ntalaja, 2004a: 8).

zapříčiněna Kabilovou neochotou přijímat kritiku, opozici a nechtít sdílet moc. Zajímavostí je, že zatímco za Mobutovy vlády byly zakázány „jen“ politické strany, Kabila zašel dále, což vedlo nejen k zákazu demonstrací, ale i k závažnému obvinění vlády z porušování lidských práv. Bylo více než zřejmé, že Kabila musel být zbaven moci (Cordell, Lemarchand a kol., 2014; Lunn, 2006: 10–11, Nzongola-Ntalaja, 2004a: 15, Reyntjens, 2009: 8).

Kabilovi bývalí spojenci iniciovali nová povstání⁴⁹, ze kterých se postupně stala civilní válka devastující celý region⁵⁰. V červenci 1999 došlo k podepsání lusacké dohody⁵¹, která volala po příměří a peacekeepingové misi OSN. Dohoda však nebyl nikdy plně implementována a boje pokračovaly. Přestože se Kabila snažil implementovat demokratické reformy (byť ve velmi kontrolovaném duchu), existují dohady, že na něj byl v roce 2001 spáchán atentát dle rozkazů pocházejících z Ugandy, Rwandy a jejich konžských spojenců. Jeho syn Joseph Kabila okamžitě po jeho smrti ohlásil odhodlání nalézt mírové řešení konfliktu, čímž de facto ospravedlnil svůj nástup do funkce. V době jeho nástupu nebyla lusacká dohoda nikterak materializována, ale výhodou Kabilovy mladšího byla lepší výchozí pozice pro vyjednávání, a proto se mu během necelého roku podařilo dojednat novou dohodu mezi Rwandou a DRC ukončující Druhou konžskou válku. Dohoda z Pretorie z roku 2002 sice poskytuje vodítka pro vytvoření prozatímní vlády a definuje prostředky pro ukončení války, nicméně navzdory její ratifikaci v roce 2003, která technicky vzato ukončila válku, zůstává Kongo i nadále zdevastovanou zemí, která musí ujet dlouhou cestu než se vyrovná se svou turbulentní minulostí (CIA, 2014a; Cordell, Lemarchand a kol., 2014; Lunn, 2006: 12, Nzongola-Ntalaja, 2004a: 18–19; Reyntjens, 2009: 208).

---

⁴⁹ Rwanda, Uganda and konžští spojenci. Rwanda and Uganda byly rovněž implicitně podporovány Burundi (Cordell, Lemarchand a kol., 2014; Lunn, 2006: 11).

⁵⁰ Kabilova vláda těžila z podpory Angoly, Čadu, Namibie, Súdánu (v té době stále jeden stát) a Zimbabwe (CIA, 2014a; Cordell, Lemarchand a kol., 2014; Lunn, 2006: 11; Reyntjens, 2009: 65).

⁵¹ *Lusaka Ceasefire Agreement* (neplést s *Lusaka Agreement* z roku 1994 ukončující válku v Angole).

III.2. Sexuální násilí ve Rwandě

III.2.2. Genderová nerovnost

“[*Patriarchát*] a chudoba nejsou jedinými břemeny na ramenou žen. Život africké ženy je plný násilí: kolonialismus, imperialismus, konflikt a válka, domácí násilí, globalizace a pandemie HIV/AIDS⁵²“ (Muchina, 2000: 101–102).

Přestože je dle ústavy rwandským ženám garantována rovnost, mnohé z nich (ne-li všechny) čelí problémům kvůli svému podřadnému postavení ve společnosti (Human Rights Watch, 1996). Ženy ve Rwandě byly a jsou tradičně považovány za závislé na jejich mužských příbuzných: otcích, manželech a synech⁵³. Jinými slovy, role žen v rwandské společnosti je role manželky a matky, což je považováno za extrémně submisivní role. Zatímco síla rodiny je v počtu mužských příslušníků, síly ženy pochází z její fertility, houževnatosti a mlčenlivosti. Neuposlechnutí je trestáno násilím⁵⁴. Jakékoliv možnosti mimo domov jsou vysoce limitovány, neboť jejich dosažení by narušilo idealizovaný pohled na ženy, jakožto na matky a pečovatelky⁵⁵ (ibid). Na počátku 90. let dosahovala poukazovala míra fertility na fakt, že život ženy je silně spjat s domácí sférou. Průměrný počet dětí na jednu ženu dosahoval čísla 6 (WB, 2015).

Před genocidou v roce 1994 byly ženy nedostatečně reprezentovány ve vzdávání a politice. Jejich absence pouze jen posiluje idealizovanou image ženy, neboť je zřejmé, že většina žen po dosažení puberty zůstala v domácnosti. Hovoříme-li v číslech, neadekvátní přístup ke vzdělání znamená, že v středoškolského vzdělání se dostalo 9 chlapcům, ale jen jedné dívce. Univerzitního vzdělání se pak dostalo 15 mužů, ale jen 1 ženě. Další problém pak představovala finanční náročnost studia, která byla víceméně

---

⁵² *Patriarchy and poverty are not [women's] only cross to carry. An African women lives in a world of violence: colonialism, imperialism, conflict and war, domestic violence, globalization, and HIV/AIDS pandemic* (Muchina, 2000: 101–102).

⁵³ Jejich závislost je více než nápadná i díky faktu že rwandské ženy nemohou volit, otevřít účet, koupit pozemek, být svědkem a další bez souhlasu jejich manžela. Jestliže se ženě podaří otevřít účet v bance, je přesto její manžel oprávněn vybírat z účtu peníze i bez ženina vědomí a svolení (Jefremovas, 1991: 382).

⁵⁴ Dle vládní *Demographic Health Survey* z roku 2005 bylo 31% žen obětí domácího násilí (Daley, Dore-Weeks a Umuhoza, 2010: 133). Zpráva Human Rights Watch z roku 1996 zmiňuje rwandské přísloví, které říká, že „žena, která nebyl bita, není pravou ženou“ (*A women who is not yet battered is not a real women*) (Human Rights Watch, 1996).

⁵⁵ Dle sčítání obyvatel z roku 2002 tvořily ženy kolem 52% obyvatel a byly hlavami rodiny ve více než 35% domácností (Daley, Dore-Weeks a Umuhoza, 2010: 133).

vždy dostatečně zásadním důvodem pro ukončení studií. Nedostupnost vzdělání má za následek vysokou úroveň negramotnosti mezi rwandskými ženami (Human Rights Watch, 1996).

Zastoupení žen v politice je minimální. Přestože několik málo žen participovalo v politickém životě a některé byly dokonce odpovědné za genocidu⁵⁶ (Human Rights Watch, 1996; Sharlach, 1999: 387), je realita spíše opačná. Ženy jsou zbaveny svých základních politických práv, jakým je např. právo volit, a to i navzdory tomu, že ústava jasně garantuje všem obyvatelům bez ohledu na jejich pohlaví plnohodnotnou účast v politickém životě (Jefremovas, 1991: 382; Human Rights Watch, 1996).

Největší překážkou pro genderovou rovnost však zůstávají diskriminační zákony. Přestože ženy představovaly více než polovinu ekonomicky aktivního obyvatelstva⁵⁷ před genocidou, nejsou ženy oprávněny vlastnit či zdědit pozemky a mají pouze omezena vlastnická práva (Jefremovas, 1991: 382; Human Rights Watch, 1996; Rose, 2004: 209). Pro ilustraci: ženy nemohly zdědit pozemky po svém otci, nicméně jejich manželé jim mohou darovat pozemky za účelem uspokojení jeho potřeb a potřeb jejich společných dětí. Ženiny potřeby jsou uspokojeny až jako poslední. V případě manželova úmrtí jsou ženě garantována pouze minimální vlastnická práva a je jí umožněno setrvat v domácnosti, aby byla zachována patrimonální linie. Ženám rovněž může být umožněno setrvat na manželově pozemku pouze v případě dobrých vztahů s rodinou zesnulého. Další možností pak představuje uzavření sňatku s bratrem zesnulého, čímž je ženě umožněno setrvat v domácnosti⁵⁸. Zákony rovněž neumožňují, aby ženy žádaly o úvěry a/nebo půjčky. Ve stručnosti, ženy byly kompletně a absolutně závislé na svých manželech a na dobré vůli manželovy rodiny (Jefremovas, 1991: 382–383; Rose, 2004: 209–210).

Druhou a pravděpodobně mnohem závažnější překážkou je nenávistná propaganda, ať již v tištěných médiích, tak v rádiu, což je považováno za nejvlivnější a nejdůležitější zdroj informací mezi Rwandany (Green, 2002: 741–742). Genderová propaganda pak bezpochyby sehrála svou roli ve vyprovokování etnické války a následné genocidy.

---

⁵⁶ Až do roku 1990 nebyla v exekutivě ani jedna žena (Human Rights Watch, 1996).

⁵⁷ Odhadovaných 65–70% zemědělské produkce je výsledkem ženské práce. Přestože ženy mohly a mohou vydělávat peníze, je jim umožněno kontrolovat pouze minimum jejich výdělku (Jefremovas, 1991: 382; Human Rights Watch, 1996).

⁵⁸ Levirátní sňatek. Zvyk, kdy je muž povinen si vzít vdovu po svém zesnulém bratrovi (Rose, 2004: 210).

Leitmotiv propagandistů byla nadřazenost tutsijských žen, které byly popisovány jako „zlé svůdkyně⁵⁹“ (Green, 2002: 734). Des Forges (1999: 75) zmiňuje, že „*inkotanyi* neváhali transformovat své sestry, ženy a matky v pistole⁶⁰“ a ovládli tak Rwandu. Důvodem bylo, že tutsijské ženy byly považovány za krásnější a vzdělanější než jejich hutuské protějšky. Jejich manipulativní chování a jednání pak způsobem jako celkově dominovat a ponížit národ Hutuů (Des Forges, 1999: 75; Green, 2002: 734, Human Rights Watch, 1996; Jones, 2002: 78).

III.2.3. *Etnická nenávisť*

“ *Do roku 1994 byli Tutsiové ve Rwandě, stejně jako Židé v nacistickém Německu, ‚sociálně mrtvými‘ lidmi, jejichž vražda byla přijatelná a běžná⁶¹”*
(Peter Uvin, 1997 citováno dle Hintjens, 1999: 241).

Rwandané berou historii vážně. Zatímco individuální motivace jednotlivců ke spáchání aktu genocidy zůstávají záhadou, je zřejmé, že v pozadí leží obyčejný strach zakořeněný v trvalých, ale mylných myšlenkách (Des Forges, 1999: 31).

Rwandu obydli tři všeobecně uznávané etnické skupiny – Hutu, Tutsi a Twa. Ačkoliv existují dohady o přesnosti procentuálního zastoupení každé z nich, jedno je jasné: byli to právě Hutu, kteří jako první obývali území dnešní Rwandy⁶². Každá etnická kategorie je organizována na základě příslušnosti nebo loajalitu vůči vůdci a každá etnická kategorie tak přispěla k vytvoření státu Rwanda. Společně poté vyvinuli a hovoří stejným jazykem – *Kinyarwanda*, sdílejí náboženskou víru, filozofii, ale i bohatě kulturní dědictví. Výjimkou nejsou ani interetnické sňatky (Des Forges, 1999: 31; Straus, 2006: 28).

Je zřejmé, že rwandské předkoloniální etnické identity byly vytvořeny již před jejich vystavení evropským ideálům (Hintjens, 2001: 27). Posilování státnosti však s sebou přineslo i jasnější definici vládnoucí elity, přičemž reálným následkem bylo, že se její

---

⁵⁹ *Evil seductresses* (Green, 2002: 734).

⁶⁰ *The inkotanyi will not hesitate to transform their sisters, wives and mothers into pistols* (Des Forges, 1999: 75).

⁶¹ *By 1994, Tutsi in Rwanda, much like Jews in Nazi Germany, were ‘socially dead’ people, whose murder was acceptable as it became common* (Peter Uvin, 1997 citováno dle Hintjens, 1999: 241).

⁶² Prvními doloženými obyvateli byli Twa. V tomto případě však hovoříme o provenství Hutuů, kteří přišli do oblasti několik století před Tutsi osadníky.

členové začali považovat za nadřazené. Tutsi statut jednotlivce, který značil bohatsvtí ve formě dobytku, se postupně stal popisným termínem pro celou elitní skupinu. Naopak Hutu, který byl spojován s podřazeností vůči vlivnější osobě, se stal synonymem pro obyčejného člověka. Rwanda tak sama vytvořila hierarchický, uspořádaný a sofistický systém vládnutí založeného na sociální stratifikaci. Během koloniálních intervencí nicméně došlo k rapidní změně etnické kategorizace (Des Forges, 1999: 32; Straus, 2006: 29).

Evropští kolonizátoři byli okouzleni rwandským systémem. Jak Němci, tak Belgičané si kladli za cíl vládnout s minimálními výdaji, avšak s maximálním profitem. Navzdory zmiňovanému okouzlení rwandským státem, ani jeden z kolonizujících národů nebyl spokojen s rozsáhlou hierarchií, která umožňovala místním vůdcům maximalizovat svou moc i mimo hledáček kolonialistů. Následkem byla pozvolná přeměna ve jméno administrativní efektivity. Jinými slovy, Belgičané nechtěli nic jiného než mít k dispozici veškeré zdroje, což by jim zároveň umožnilo pokrýt veškeré jejich výdaje spojené s kolonialismem (Des Forges, 34).

Pod tíhou administrativní změny došlo k posílení etnických kategorií a tím se „začal otáčet nový nůž ve formě identity v rámci rwandské společnosti“⁶³ (Hintjens, 2001: 31), což z dlouhodobého hlediska nebylo ničím jiným než zasíváním semínka etnické nenávisti ve Rwandě. Ba co víc, „každé školou povinné dítě bylo vystaveno doktríně nadřazenosti a podřazenosti a idea kolektivní identity byla postupně odsouvána v zapomnění“⁶⁴ (Philip Gourevitch, 1998 citováno dle Hintjens, 2001: 31). Tutsi tak byli vnímáni jako [*nadřazená rasa nebo rození vůdci*], kteří přišli do země dominovat hutuskou spodinu, kterou Evropané považovali za [*podřadnou rasu bantuidních negroidů*]. Přesto došlo ke změně pohledu na Hutu, kteří byli následně považováni za autentické obyvatelé Rwandy (Hintjens, 2001: 31; Straus, 2006: 29). Antropologické ideály tehdejší doby pak popisovaly příslušníky Hutu jako malé, tmavé jedince se širokýmnosem, zatímco Tutsi byli vysocí, elegantní lid s úzkými nosy (Straus, 2006: 29). Tato třídní stratifikace pak byla formalizována ve 30. letech 20. století, když belgická zpráva

---

⁶³ *Started to twist the knife of a new form of identity politics into the Rwandan society* (Hintjens, 2001: 31).

⁶⁴ *With every schoolchild reared in the doctrine of social superiority and inferiority, the idea of a collective national entity was steadily laid to waste* (Philip Gourevitch, 1998 citováno dle Hintjens, 2001: 31)

zavedla identifikační karty, které rozlišovaly Rwandány na základě jejich etnicity⁶⁵. Jak Straus poukazuje, za „koloniální nadvlády se [rasa] stala determinantem moci[.] [R]asa se pak stala symbolem útlaku⁶⁶“ (Straus, 2006: 30). „Antropologicky“ doložené vizuální důkazy pak jen usnadnily nadcházející akt genocidy⁶⁷ (Newbury, 1998: 11; Straus, 2008: 29).

S blížícím se dosažením nezávislosti volali Hutuové, společně s mezinárodním společenstvím, po konci politického monopolu a posílení hutuské politické reprezentace. Během Belgičany podporované Hutu revoluce byla svržena vládnoucí tutsijská elita a k moci se dostala hutuská vláda. Tento milník v rwandské historii dal prostor pro vzestup etnického nacionalismu. Nový rwandský stát tak povstal ve jménu dříve utiskované Hutu majority (Des Forges, 1999: 38–40; Hintjens, 2001: 31–32; Straus, 2006: 30).

Bylo by pochybením se nezaměřit i na efektivitu a důležitost propagandy. Kromě genderové propagandy, která dokazuje jasnou spojitost mezi propagandou a válečným znásilňováním a/nebo sexuálním násilím, je nutné upozornit na fakt, že propagandisté srovnávali rozdíly mezi Hutu a Tusi s fundamentálními rozdíly mezi mužem a ženou (Jean-Pierre Chrétien a kol., 1995 citováno Des Forges, 1999: 72). Jinými slovy, genderová propaganda fungovala bok po boku etnické propagandy. Idea jednotných Rwandánů byla zapuzena, což byl krok, který byl posléze explicitně formulován v novinovém článku, dle kterého „šváb nemůže porodit motýla⁶⁸“ (Des Forges, 1999: 73). Podle hutuských radikálů byli právě Tutsiové šváby – *Inyenzi*, kteří budou navždy

---

⁶⁵ Zkreslená verze historie představovala Tutsi jako vítěze a stvořitele Rwandského státu, zatímco Hutu byli popisováni jako poražení v každé události rwandské historie. Nové generace akademiků v 60. letech 20. století začala zpochybňovat tato tvrzení a začal se ucházet o novou verzi historie, ve které by Hutu a Tutsi měli vyvážený podíl na vytváření státu. Belgičané, kteří se rozhodli limitovat administrativní pozice a vyšší vzdělávání a poskytnout je pouze Tutsi překvapivě podporovali tuto novou akademickou vlnu, a to i navzdory značným problémům při rozhodování, kdo vlastně je a není Tutsi. Fyzické charakteristiky jim umožnily identifikovat pouze některé, zatímco sestavování rodokmenů je časově náročné a potenciálně nepřesné. Belgičané se proto rozhodli, že nejefektivnější metodou bude registrace při narození, čímž došlo k definitivnímu zanesení etnicity do života Rwandánů (Des Forges, 1999: 37).

⁶⁶ *Under the colonial rule, race became the central determinant of power[.] [A]s a consequence race became a symbol of oppression* (Straus, 2006: 30).

⁶⁷ Syntéza identifikačních dokladů a vizuálních charakteristik je patrná v románu Gila Courtemanche *A Sunday as the Pool in Kigali*. Plukovník Athanase, člen vrchního velitelství dá rozkaz: „Nevěřte identifikačním dokladům, použijte svou hlavu [.] Pokud jsou vysocí a bledí, jsou to Tutsi, švábové, které musíme vyhladit z povrchu země“ (*And don't trust identity papers, use your heads [.] If they're tall, if they're thin, if they're pale, they're Tutsis, cockroaches we must wipe off the face of the earth*) (Courtemanche, 2009: 214).

⁶⁸ *A cockroach cannot give birth to butterfly* (Des Forges, 1999: 73).

vykořisťovat a podrobovat si podřadné [rasy] (ibid), zatímco Hutuové byli radikály považováni za nevinné oběti (Des Forges, 1999: 81). Mnozí se dokonce domnívali, že byla plánována tutsijská genocida Hutuů (Des Forges, 1999: 79). Přestože Arušské dohody z roku 1993 poskytovaly prostor pro etnickou rekongraci, které by bylo dosaženo oslabením hutuských politických stran, byli to právě hutuští vůdci, kteří již plánovali nadcházející genocidu (Alain Destexhe, 1995 citováno dle Sharlach, 1999: 391). V následujících letech tak byla slova ‚nepřítel‘ a ‚Tutsi‘ považována za synonyma, neboť bylo deklarováno, že ‚nepřítel‘ musí být odstraněn. Etnická kategorizace se prohlubovala (Straus, 2006: 18).

III.2.4. Genocidní znásilnění

Na počátku roku 1994 byly napětí a úzkost hmatatelné. Jak Hutu, tak RFP si byli vědomi přicházejícího násilí. Šestého dubna 1994 se osud Rwandy navždy změnil. Letadlo, jimž letěl prezident Habyarimana bylo sestřeleno nad Kigali, což rozpoutalo týdny intenzivních a systematických masakrů. Za méně než hodinu převzali extremisté vládu nad rwandským státem a hutuské milice společně s četnictvem (*gendarmerie*) začaly stavět blokády za účelem identifikování Tutsiů. Kromě eliminace politické opozice se extremistů nejen podařilo zatáhnout RFP do boje, ale i napadnout mírové jednotky mezinárodního společenství, které byly přítomny v zemi s cílem dohlédnout na implementaci Arušských dohod. Následující den rozpoutali extremisté genocidní násilí vůči *Inyenzi* (Des Forges, 1999: 180–185; Mullins, 2009b: 722–723; Reyntjens, 2009: 240; Straus, 2006: 51). „O sto dní později, Rwandané zavraždili kolem půl milionů ostatních Rwandanů [...] Byla to nejrychlejší genocida 20. století⁶⁹“ (Straus, 2006: 51).

Přestože se mezinárodní společenství (a feminističtí akademici) začali intenzivně vyšetřovat zločiny v důsledku bosenské války, bylo znásilňování rwandských tutsijských žen páčáno v několikanásobně větším měřítku (Jones, 2002: 81). Znásilnění bylo doslova všudypřítomné. Wood (2006) předpokládá, že některé akty byly spíše oportunistického charakteru nebo případy sexuálního otroctví, většina však představovala akt genocidy (Mullins, 2009a: 23; Wood, 2006: 307–308). Ženy⁷⁰ byly

---

⁶⁹ *One hundred days later, Rwandans had murdered at least half a million of other Rwandans [...]. It was the twentieth century's fastest genocide* (Straus, 2006: 51).

⁷⁰ Nejmladší oběti byly dva roky (Des Forges, 1999: 215).

znásilňovány individuálně, ale i hromadně (skupina útočníků), byly znásilňovány rozličnými objekty od ostrých klacků po hlavně zbraní, byly drženy v zajetí a sexuálně vykořisťovány a znetvořeny než byly zabity (Des Forges, 1999: 10, 215; Human Rights Watch, 1996). Stručně řečeno, rwandské ženy musely vydržet různé formy sexuálního násilí. Zajímavostí je, že oběťmi sexuální mutilace nicméně nebyly jen ženy, ale i muži, jejichž penisy byly často odstraněny (Mullins, 2009b: 723).

Popisy událostí před tribunály jasně potvrzují, že znásilňování představovalo organizovaný aspekt hutuského pokusu o anihilaci tutsijského nepřítele⁷¹ (Mullins, 2009b: 728). Někteří byli povzbuzeni propagandou již v době před genocidou, jiní napadali ženy (a muže) pro jejich domnělou aroganci. Ženy byly často znásilňovány se souhlasem *purkmistrů* (*bourgmestre*) nebo za odměnu za ‚dobře odvedenou práci‘ (zabití Tutsi). Mnohé ženy byly znásilňovány opakovaně (Des Forges, 1999: 215). Navzdory neexistenci přesných čísel, odhad⁷² zvláštního zpravodaje OSN hovoří o 250.000 až 500.000 znásilněními během oněch 100 dní genocidy (Sharlach, 1999: 393, Sharlach, 2000: 98). Nebylo výjimkou, že ženy se několikrát ocitly blízko smrti, jen aby byly ušetřeny a opětovně znásilněny. Pachatelé – *Interahamwe*, dávali přednost vleklému umírání (Sharlach, 2000:99). Těhotné ženy a ženy krátce po porodu byly rovněž znásilňovány, což ve většině případů vedlo ke krvácení či ostatním zdravotním komplikacím a končící smrtí. Existují zprávy, že byly znásilňovány i těla mrtvých žen (Human Rights Watch, 1996). Není tedy žádným překvapením, že dopad, který tyto zločiny měly na rwandskou společnost, vedly ke zvýšenému zájmu o válečné znásilňování. Tento zvýšený zájem pak vyvrcholil vytvořením termínu *genocidní znásilnění* (Jones, 2002: 81).

Ve rwandském kontextu pak genocidní znásilnění neznamena pouze okamžitou smrt, ale i vleklé umírání. Jones představuje svědectví, že „alespoň 35% rwandských vojáků bylo HIV pozitivní již před genocidou⁷³“ (Elenor Richter-Lyonette, 1997 citováno dle Jones, 2002: 82). Přestože není možné (ani) odhadnout kolik žen bylo

---

⁷¹ Je nutné upozornit, že i hutuské ženy byly znásilňovány. Hlavním důvodem pak byl jejich sňatek s tutsijskými muži (Human Rights Watch, 1996).

⁷² Odhadu bylo dosaženo vynásobením zhruba 2.000 – 5.000 těhotenství, ke kterým došlo v důsledku znásilnění. Tento argument je pak založen na pravděpodobnosti, že k početí dojde v jednom případě ze sta (Sharlach, 1999: 393).

⁷³ *It appears that at least some 35% of Rwandese soldiers were HIV-positive before the genocide of 1994* (Elenor Richter-Lyonette, 1997 citováno dle Jones, 2002: 82).

nakaženo před genocidou a kolik během a po genocidě⁷⁴, je možné dojít jednoznačného závěru, že incidence byla značně zvýšena během genocidy (Human Rights Watch, 1996; Sharlach, 2000: 99–100). Hutuští bojovníci nesoucí virus popsali svůj záměr svým obětem: znásilnit je a infikovat virem, což pro ně bude maximálním trestem garantující dlouhodobé utrpení a umírání (Donovan, 2002: 17). „S pomocí viru HIV [...] rwandští násilníci si tak na svých obětech plnili svá nenávistná genocidní přání. Dokud jejich poslední oběť nezemře na AIDS – [spolu s potomky] a všemi sexuálními partnery – je skutečnost taková, že [*genocida pokračuje*]⁷⁵“ (Donovan, 2002: 18).

III.2.5. Strategické znásilnění

Rwandské ozbrojené síly byly tvořeny necelými 7.000 muži, přičemž kolem 1.200 z nich bylo rovněž členy národní policie (*gendarmerie*). Dalších 1.500 – 2.000 elitních vojáků (členové prezidentské gardy, para-komand a průzkumných jednotek) bylo podporováno dalšími 2.000 milicionáři. Jedno mají společné: všichni byli odpovědni za zabíjení civilistů v první polovině roku 1994 (Des Forges, 1999: 21, 43).

Již před genocidou demonstrovali *Interhamwe* svou efektivitu během útoků na Tutsi a umírněné Hutu. Protože míra napětí a úzkosti byla více než zřejmá, nařídil prezident Habyarimana posílení náboru a tréninku milic. Paradoxem je, že nutnost utajení významně limitovala nábor, a proto vláda přišla s programem občanské obrany⁷⁶, která nabízela jednodušší, levnější a přitom stejně efektivní mobilizaci, bude-li třeba zakročit proti nepříteli. Rekruti byli okamžitě rozmístěni v důsledku invaze RPF. Jejich hlavním cílem bylo blokovat silnice a hlídkování (Des Forges, 1999: 101–102).

V následujících měsících (přelom roku) došlo k signifikantnímu posílení náboru a tréninku milic. Protože se mezi lidmi šířily zvěsti, ministr obrany přiznal trénink jednotek, nicméně odmítl, že by byly jednotky trénovány za jiným účelem než jakým je

---

⁷⁴ Důvodem může být strach ze zjištění, že jsou infikováni.

⁷⁵ *But with the help of HIV [...] Rwanda's marauding rapists have been granting something close to the most gruesome of their hate-filled, genocidal wishes. Until the very last of their rape victim dies of AIDS – [and her offspring] and all sex partners subsequently infected by them have died – in effect, the genocide continues* (Donovan, 2002: 18).

⁷⁶ Program občanské obrany fungoval na principu hierarchie. Prezident vyzval ministry, aby zorganizovali lokální obranné komise. Ministři se pak setkali s prefekty, sub-prefekty a purkmistry, kteří následně mobilizovali obranné komise na jejich lokální úrovni (Straus, 2006: 203).

ochrana národních parků a lisů a práce v soukromých bezpečnostních společnostech (Des Forges, 1999: 128–129).

Navzdory očekávání nebyla genocida vraždící mašinérií, ale organizovanou kpaní, do níž byli rekruti vtahováni v průběhu času za použití násilí a různých pobídek. Zatímco prvotní organizátoři patřili mezi vojenské a administrativní oficíry, kteří byli zodpovědní za zajištění státu, v pozdějších fázích genocidy došlo k rekrutování doslova všech hutuských mužů (Des Forges, 1999: 6–7; Straus, 2006: 160). Největší skupina útočníků však byla nejen vytvořena mužskými civilisty, kteří byli rekrutováni rurálními elitami, ale i mladými agresivními muži (Straus, 2006: 105). Je opět nutné podotknout, že nábor by nebyl natolik úspěšný (především v počátečních fázích) nebylo-li genderové a etnické propagandy a/nebo hmatatelných pobídek k a odměn za participaci. Zatímco v některých regionech bylo potřeba pouze minimální pobídka k útoku na Tutsi, v jiných se autority musely spolehnout na pohrůžky (Des Forges, 1999: 10–11).

S ohledem na strategii je možné tvrdit, že autority nejprve iniciovaly útoky na nejzjevnější cíle, především pak na ty, kteří byli evidentně napojeni na RPF. Až později došlo k zabíjení žen, dětí, starších a ostatních apolitických person (ibid: 11). Prostřednictvím vykořisťování existujících vojenských, administrativních a politických systému byli [vůdci] schopni relativně rychle a důkladně exterminovat nepřítele. Co započala relativně malá armáda a policie (v porovnání s konečnými čísly bojovníků) s taktickou znalostí a ‚sofistikovanými‘ zbraněmi, dokončily civilní útočníci s mačetami, kladivy a pálkami (ibid:8). Program občanské obrany rovněž závisel na náboru bojovníků administrativními pracovníky a na vedení vysloužilými důstojníky, kteří stáli na vrcholu pomyslné pyramidy (ibid: 9). Jsou to právě hierarchie a obranné programy, které umožnily organizátorům provést jejich vražednou kampaň.

Během prvních fází kampaně obcházeli útočníci systematicky domy, kde zabíjeli jak Tutsi, tak umírněné Hutu. Po skončení první fáze došlo k adopci odlišné strategie: vyhnat Tutsi z jejich domů na veřejná prostranství, kde budou zavražděni v rozsáhlých vraždících operacích. Jakmile se však objevila první kritika, útočníci přijali umírněnější⁷⁷ kampaň, která ale neznamenal nic jiného než kontrolu nad zabíjením spíše než jeho

---

⁷⁷ *Pacification* (Des Forges, 1999: 10–11).

zastavení. Konec genocidní kampaně je pak charakteristický honem na poslední přeživší Tutsi a jejich anihilací (ibid: 10–11).

Hlavním argumentem je, že provedení rozsáhlé kampaně není možné bez předchozí přípravy. Od konce roku 1992 vytvářeli purkmistři seznamy lidí (kompletní identifikace), které byly urgentně vyžadovány prefekty⁷⁸. Co však se skutečností purkmistři vytvářeli byly seznamy obyvatel, které následně umožnily milicím exterminovat tutsijské civilisty a členy a sympatizanty RPF. V únoru 1994 byly tyto ‚seznamy smrtí‘ tvořeny více než 1.500 jmény (Des Forges, 1999: 99–101, Straus, 2006: 35). Tyto seznamy přímo potvrzují, že politické změny na počátku 90. let radikalizovaly hutuské extrémisty, kteří pak genocidu provedli v plánovaném, koordinovaném a systemickém duchu. Smutnou skutečností je, že právě tyto seznamy jsou i neustálou připomínkou promarněné příležitosti zastavit genocidu v procesu⁷⁹.

III.3. Sexuální násilí v Demokratické republice Kongo

III.3.2. Genderová nerovnost

„Nejhorší místo na zemi být ženou⁸⁰“ (Human Rights Watch, 2009: 15).

Stejně jako ve Rwandě, i ženy v DRC byly druhořadými obyvateli země i před vypuknutím ozbrojeného konfliktu (Human Rights Watch, 2002: 20; Jefferson, 2004). Jejich podřadné postavení a nerovný status i v dobách míru je činí nesmírně náchylné k znásilnění a jiným formám sexuálního násilí v době ozbrojeného konfliktu (Banwell, 2014: 51–52; Jefferson, 2004).

V Demokratické republice Kongo je genderová nerovnost pevně zakořeněna v komunitách kvůli dominantnímu patriarchátu a různorodým mocenským vztahům (Oxfam, 2012: 3). Příмым následkem je, že genderová disbalance je přítomna ve všech doménách sociálního, politického, kulturního a ekonomického rozvoje (Banwell, 2014:

---

⁷⁸ Postavení v komunální administrativní hierarchii.

⁷⁹ Mírové jednotky OSN byly informovány o existenci zmiňovaných seznamů v lednu 1994. Informátor, člen prezidentské gardy a bývalý trenér *Interabamwe*, informoval generála Dallairea, velitele sil OSN, o jejich existenci. Dallaire vyslal zprávu do sídla OSN v New Yorku, ta však zůstala bez povšimnutí Straus, 2006: 35).

⁸⁰ *The worst place on earth to be a woman (Human Rights Watch, 2009: 15).*

52; Mbanbi a Faray-Kele, 2010). Tato skutečnost je alarmující, vezmeme-li v potaz fakt, že ženy tvoří 53% populace, což činí jejich příspěvek k potravinové bezpečnosti nezanedbatelným (ibid).

Stejně jako ve Rwandě, i v Kongu jsou ženy zbaveny většiny jejich fundamentálních práv. Ačkoliv ústava přiznává ženám právo na zaměstnání, jsou pracovní příležitosti značně omezené. Jakákoliv smlouva podepsaná ženou bez souhlasu jejího manžela je automaticky neplatná, neboť ženy nemohou nezávisle vstoupit do právního vztahu. Souhlasu manžela je rovněž vyžadováno chce-li žena pracovat, otevřít účet, začít podnikat, cestovat, atd. Možnost dědictví vůbec nepřichází v úvahu (ibid). Legislatura dříve garantovala ženám ochranu jejich politických práv a povolovala politickou participaci na jakékoliv úrovni. Rozporující ustanovení z roku 2006 nicméně de facto zbavilo ženy práva na participaci, neboť politické strany již nejsou povinny zajistit spravedlivé zastoupení (Freedman, 2011: 172; Mbanbi a Faray-Kele, 2010). Přímým důsledkem neadekvátního přístupu ke vzdělání je pak vysoká úroveň negramotnosti (Jefferson, 2004). Stručně řešeno, pozice žen v Kongu je nápadně podobná pozici žen ve Rwandě: ženy jsou živitelky, nositelkami dětí, pečovatelkami a komunitními pracovnicemi. „Ženy jsou [...] srdcem komunity⁸¹“ (Banwell, 2014: 52).

Bez ohledu na jejich postavení v rámci komunity, ženy jsou stále excesivně omezeny [*rodinným právem*], které organizuje manželský život na základě vysoce diskriminačních principů. Právo vysloveně podřizuje ženy podmínkou poslušnosti⁸², přičemž muži jsou stejným zákonem považováni za hlavu rodiny. Ba co víc, je to muž, který definuje ženin statut, a proto není výjimkou, že mnohé konžské ženy⁸³, mnohdy ne starší 13 let, jsou nuceny vstoupit do manželství s mužem, mnohdy o desetiletí starším (Human Rights Watch, 2002; Jefferson, 2004; Mbanbi a Faray-Kele, 2010).

Nejbizarnějším aspektem rodinného práva je manželova role v poskytování ochrany své ženě. Ačkoliv je znásilnění mnohdy považováno za útok na mužovu maskulinitu,

---

⁸¹ *They are [...] the core of the community* (Banwell, 2014: 52).

⁸² Přestože ženy musí vykazovat absolutní poslušnost svému manželovi, ženy není ani povoleno vyžadovat ochranu při sexuálním styku. Mimomanželský sex je pak tolerován, ale jen mužům (Human Rights Watch, 2002: 20).

⁸³ Odhady ukazují, že 74% žen ve věku 15–19 je vdáno. Překvapující se, že legální věk pro vstup do manželství je 15 pro ženy, zatímco 18 pro muže (Mbanbi a Faray-Kele, 2010).

pachatelé až příliš často těží z beztrestnosti. Vyhýbání se perzekuci⁸⁴ je umožněno díky ‚mimosoudnímu‘ vypořádání za různé zločiny včetně znásilnění dcer, sester a manželek, kdy rodina oběti přijme peníze od rodiny pachatele či sňatkem oběti a pachatele. Dojde-li k ke smrti z nedbalosti nebo k vraždě, pak může rodina oběti souhlasit s mimosoudním vyrovnání ve formě ekvivalentu ceny ženy (Banwell, 2014: 52; HRW, 2002: 20; Jefferson, 2004; Mbanbi a Faray-Kele, 2010). Přestože znásilnění pak jasně poukazuje na neschopnost muže ochránit ženu, jsou to právě výše zmíněná vyrovnání, která více než zřetelně potvrzují podřadné postavení žen v konžské společnosti.

III.3.3. Etnická nenávisť: smíšená válka

Rwandská genocida v roce 1994 uvedla věci do pohybu. Kromě devastujícího a hrůzného dopadu na Rwandu, měla genocida přímý dopad i na Kongo. Rwandská vláda, dominantní část FAR a členové *Interhamwe* uprchli do exilu v Kongu, kde civilní a vojenští uprchlíci vytvořili tábory podél společné hranice (Human Rights Watch, 2002: 11; Weiss, 2000: 2). Příchod uprchlíků přeměnil „relativně mírovou společnost [...] v oblast konfliktu a války⁸⁵“ (Weiss, 2000: 2). Značný problém pak představovala opětovně ozbrojení bojovníků a plánování dalších útoků na Rwandu. V roce 1996 vyslala Rwandská vláda vojáky k hranicím, aby ochránili stát. Paradoxem je, že jednotky společně s jednotkami Kabilovy AFDL napadaly uprchlické tábory při hranicích. Během jejich útoků přišlo o život tisíce Rwandanů. Mnozí uprchlíci se vrátili nebo byli deportováni do Rwandy, zatímco ti, kteří přežili byli zmasakrováni v následujících měsících. AFDL se rovněž dostalo podpory od bývalých jednotek FAR a ugandských sil, což následně umožnilo spojencům svrhnout Mobutu v roce 1997 (Harvard Humanitarian Initiative, 2009: 6; Human Rights Watch, 2002: 12; Lunn, 2006: 11, Nzongola-Ntalaja, 2004a; Reyntjens, 1999: 242; Weiss, 2000: 3).

Hlavním důvodem proč sousedící země intervenovaly v Kongu byly jejich vlastní bezpečnostní zájmy. Za prvé, příliv uprchlíků nejen destabilizoval Kongo, ale především substantivně změnit interetnické vztahy v regionech kolem jezera Kivu. Když tutsijská

---

⁸⁴ Konžské právo kriminalizuje znásilnění a další formy sexuálního násilí. Znásilnění je potrestatelné 5 až 20 lety vězení, obtěžování pak 6 měsíci až 20 lety v závislosti na věku pachatele a zda bylo použito násilí, lsti nebo pohrůžky (Human Rights Watch, 2009: 18–19; Mbanbi a Faray-Kele, 2010).

⁸⁵ *The influx of refugees turned a “relatively peaceful society [...] into an arena of conflict and war* (Weiss, 2000: 2).

RFP porazila hutuskou vládu v polovině roku 1994, více než milion Hutuů uprchlo do exilu, kde začali opět zbrojit. Rwandská armáda proto nebyla vyslána do Konga jen za účelem chránit konžskou tutsijskou etnickou skupinu, která uprchla do Konga na konci 50. let, ale i za účelem vstoupit do války proti Mobutovi. Důvodem bylo, že se Hutuové staly dominantní silnou v Severním a Jižním Kivu, kde s Mobutovou podporou napadali a izolovali konžské Tutsi. Ti proto preemptivně zaútočili na hutuské uprchlické tábory a zairskou národní armádu. Ve chvíli, kdy došlo k útokům na tábory, vstoupily rwandské jednotky do konfliktu (ibid). Instrumentalizace bipolárního etnického rozdělení tak nakazila celý region Afrických velkých jezer, který byl zatažen do letální První konžské války (Reyntjens, 1999: 244; Weiss, 2004: 2).

Za druhé, „pád Mobutova režimu byl následkem vnitřní slabosti a jejího vykořisťování sousedními zeměmi s cílem odstranit nenáviděného afrického diktátora⁸⁶“ (Nzongola-Ntalaja, 2004a: 13). Více než 30 let Mobutovy despotické nadvlády zcela zdevastovalo státní kapacitu, daňové systémy a schopnost státu poskytovat veřejné statky. Státní instituce kolabovaly, úředníci se více soustředili na akumulaci osobního bohatství a armáda se rozkládala. Vyjednané demokratické dohody byly zastaveny rwandskou genocidou, což umožnilo Mobutovi setrvat v čele státu (ibid). Následná kolaps státu pak umožnil sousedícím státům napadnout Zair s vědomím, že Mobutu není schopen protiofenzívy. Prostřednictvím koalice východních a jižních afrických států byly Rwanda a Uganda schopny akce s jediným cílem: odstranit Mobutu (Nzongola-Ntalaja, 2004a: 13; Weiss, 2004: 2, 9–10).

Odstranění Mobutu bylo i hlavním cílem pro Laurenta-Désiré Kabilu, který za tímto účelem vytvořil AFDL. Za podpory zahraničních sil dobyl Kabila Kishasu v roce 1997, svrhl Mobutu, jmenoval se prezidentem a změnil jméno země zpět na Demokratickou republiku Kongo. Vítězství Kabilu a AFDL je klíčovým momentem pro celý region. Během jednoho roku však jeho podpora uvadala, což vyvrcholilo svržením jeho režimu. Důvodem bylo, že co zpočátku vypadalo jako přechod k demokracii, byl nakonec režim nápadně podobný tomu předchozímu, v němž byl prezident de facto

---

⁸⁶ *The fall of the Mobutu regime resulted from a combination of internal weaknesses and the exploitation of these weaknesses by neighbouring countries to get rid of a dictator that most Africans came to despise* (Nzongola-Ntalaja, 2004a: 13).

jediným aktérem (Cordell, Lemarchand a kol., 2014). Přesto k rozpoutání Druhé konžské války bylo zapotřebí více než jednoho faktoru.

Kabila byl schopen přitáhnout zahraniční pomoc a poskytnout tak úlevu zdecimované ekonomice. Problémem však bylo, že se stal zcela závislým na mezinárodní podpoře a zapomínal tak na aliance, díky které se dostal do čela státu (Kevin C. Dunn, 2002 citováno Meger, 2010: 125). Jeho pokud odstranit Rwandany z vysokých pozicí vyvrcholilo skoro úspěšným pokusem o puč vedený Rwandou a Ugandou. Kabilu nicméně zachránila podpora Zimbabwe a Angoly, k neboť oba státy měly zájem na přístupu ke konžským přírodním zdrojům, čímž by mohly obohatit své upadající ekonomiky (Meger, 2010: 125). „Příležitost ovládnout konžské přírodní bohatství se jeví jako primární determinant konfliktu [...]”⁸⁷ (Ola Olsson a Heather C. Fors, 2004 citováno dle Meger, 2011: 118).

Je nicméně třeba zmínit, že invaze cizích vojsk byla v roce 1998 zahájena jednoduše za účelem podpořit konžské politické frakce v boji proti diktátorskému režimu. Přestože vůdčí osobnosti Kabilova režimu nebyly zapojeny do bojů před zmíněnou invazí, byli i oni součástí plánu, jehož počátky lze nalézt již v polovině roku 1998. Ve chvíli, kdy Kabila umožnil odchod cizích vojsk z Konga, byly Rwanda a Uganda vyzvány k simultánnímu útoku za podpory vojenských jednotek pod vedením konžských velitelů, kteří byli součástí plánu. Původní plán bylo převzít moc a nastolit nový, ovladatelnější režim. V případě selhání by byla nicméně alespoň vytvořena nárazníková zóna zajišťující ekonomickou a politickou bezpečnost ve východním Kongu. Protože Angola a Zimbabwe podpořily Kabilu, podařilo se jednotkám ‚pouze‘ okupovat a drancovat region (Meger, 2010: 125; Nzongolo-Ntalaja, 2004a: 15–16, Weiss, 2002: 13–14). Přestože lze výše zmíněné faktory považovat za legitimní bezpečnostní zájmy, je následná válka nejčastěji popisována jako „vnitroafrická válka o konžské přírodní zdroje”⁸⁸ (Nzongolo-Ntalaja, 2004a: 16).

V neposlední řadě je válka charakteristická i bojem mezi konžskými Tutsi a konžskou armádou. Příмым důsledkem tohoto boje je pogrom, který za Kabilovy podpory byl spáchán proti všem Tutsiům v Kishase a ostatních městech (Weiss, 2002:

---

⁸⁷ *The opportunity to conquer Congo's exception natural resource riches appears to have been a primary determinant of conflict [...]* (Ola Olsson a Heather C. Fors, 2004 citováno dle Meger, 2011: 118).

⁸⁸ *Inter-African war for the natural resources of the Congo* (Nzongolo-Ntalaja, 2004a: 16).

14). Je však možné argumentovat, že je to opět etnicita, která legitimizovala znásilňování a zneužívání v ozbrojeném konfliktu (Farr, 2010: 94).

III.3.4. Strategické znásilnění

Znásilnění jsou v Demokratické republice Kongo páchána v rámci vleklé občanské války, jež de datuje do let 1996 a 1998. Zatímco sexuální násilí šlo ruku v ruce s víceméně každým konfliktem v historii, měřítko a rozsah sexuálního násilí, potažmo válečného znásilňování v DRC je bezprecedentní⁸⁹. Problémem zůstává nemožnost získat odpovídající datu, především kvůli stigmatizaci spojené s násilím, nemožnosti vyhledat zdravotní péči a všeobecné kritické bezpečnostní situaci v regionu (Bartels a kol., 2010: 2). Od roku 2003 asistovala *International Rescue Committee* více než 40.000 přeživším, *Médecins Sans Frontières* ošetří na 60 přeživších měsíčně, OSN reportuje na 27.000 případů znásilnění v Jižním Kivu pouze v roce 2006 (Wairagala Wakabi, 2008 citováno dle Bartels et al., 2010: 2). Výzkum Peterman, Palermo and Bredenkamp pak hovoří o zhruba „[1150 ženách, které jsou znásilněny každý den, 48 žen je znásilněno každou hodinu, 4 ženy jsou znásilněny každých 5 minut]”⁹⁰ (Peterman, Palermo a Bredenkamp, 2011: 1064–1065).

Skoro každá ozbrojená skupina v rámci daného konfliktu použila znásilnění jako zbraň: RCD, rwandské síly, Mai Mai⁹¹, ozbrojené skupiny rwandských Hutu a burundští rebelové (Human Rights Watch, 2002: 23). Násilnost útoků pak potvrzuje, že znásilnění je užíváno jako zbraň pro dosažení strategických zájmů dané ozbrojené skupiny v dané oblasti (Harvard Humanitarian Initiative, 2009: 8). „Intenzita násilí představuje mnohem více než jen jednoduchý útok, jedná se o systematické terorizování civilního obyvatelstva”⁹² (Meger, 2010: 126). 70% znásilnění bylo plánováno předem

---

⁸⁹ Even six months old girls are being raped to death.

⁹⁰ 1150 women [are] raped every day, 48 women [are] raped every hour, and 4 women are raped every 5 minutes (Peterman, Palermo a Bredenkamp, 2011: 1064–1065)

⁹¹ Bezpočet lokálních ozbrojených skupin, jejichž hlavním cílem bylo ochránit svou komunitu před útokem zvenčí: před útokem rwandských, ugandských nebo burundských vládních sil, před Konžany nebo jinou etnickou skupinou, především pak před těmi, kteří mluvili řečí *Kinyarwanda* nebo byli tutsijského původu. V průběhu války se tyto skupiny staly oportunistickými predátory v jménu obrany jejich komunity (Human Rights Watch, 2002: 16).

⁹² *The intensity of violence constitutes more than a simple assault, and rather is a systematic means of terrorising the civilian population* (Meger, 2010: 126).

s cílem „terorizovat, znásilnit a opustit“⁹³ (Marie Claire O. Ohambe et al., 2004 citováno dle Meger, 2011: 117). Jiní vojáci a ostatní bojovníky znásilňovali za účelem získání kontroly nad územím a komunitami, které jsou v konžské společnosti reprezentovány ženami (Human Rights Watch, 2002: 23). V mnoha případech nebylo znásilnění finálním aktem, mnohé z obětí byly podrobeny sexuálnímu násilí, která přesahují rámec znásilnění: fistuly, po hromadném znásilnění byly stydké pysky propíchnuty a sevřeny visacími zámky, horké plasty, tyče a bajonety byly používány k penetraci, mnohé byly střeleny do vagíny (Meger, 2010: 126).

Přestože se vzory a strategie opakují, DRC na rozdíl od Rwandy nevyužívá brannou povinnost pro rekrutování vojáků. Jinak řečeno, v kontextu konžského konfliktu byl *pressganging* dominantní formou náboru. Konžská národní armáda, FARDC, byla vytvořena násilným sloučením rebelských skupin a bývalé vládní armády v novou sílu. Prozatímní vláda pak prosazovala politiku *brassage* (míchání), dle které byly vytvořeny a vycvičeny nové brigády, kde byli jak rebelové, tak bývalí profesionální vojáci (Human Rights Watch, 2009: 20). Přestože byly nové brigády původně mezinárodně uznávány a považovány, byla to právě FARDC, především pak její 14. brigáda, která se stala hlavním pachatelem válečného znásilňování a sexuálního násilí v ozbrojeném konfliktu (ibid: 21–31).

Hlavní příčinou, proč se z FARDC stal pachatel č. 1 je absence vertikální koheze. *Brassage* nebyla ničím jiným než obrovským logistickým manévrem, jehož následkem je, že nově vytvořené jednotky se dostaly pod vedení jednoho velitele. Konstantní reorganizace a výměny vojenských představitelů však podkopat kohezi jednotky a implicitní poslušnost, neboť nové jednotky mohou být vytvořeny bývalými nepřáteli pod vedením jednoho velitele, který může mít méně zkušeností než vojáci mu hodnostně podřízení (Eriksson-Baaz a Stern, 2008; 2013: 75). Pro znázornění: vojáci 14. brigády byli schopni páchat zločiny bez ohledu na následky, jelikož brigádě chyběla jakákoliv hierarchická struktura jak na bojišti, tak v rámci vysokých postů. V daném případě pak vojáci uposlechli rozkazů, které pocházeli z operačního velitelství (Human Rights Watch, 2009: 32). Závěrem lze říci, že nedostatek vojenského vedení způsobuje nedostatečnou kontrolu a prosazování pravidel, což zvyšuje prevalenci válečného

---

⁹³ *Terrorize, loot, rape and then leave* (Marie Claire O. Ohambe a kol., 2004 citováno dle Meger, 2011: 117).

znásilnění, kterého je používáno pro dosažení strategických objektiv specifické ozbrojené skupiny i bez rozkazu z vyšších postů.

Závěr

Posledních více než 40 let je region Velkých afrických jezer svědkem politického hašteření, ztrát na životech a sociální dislokace. Nekončící politická nestabilita, ozbrojené konflikty, porézní hranice a humanitární krize marní jakékoliv naděje na mírové řešení a úspěšnou postkonfliktní rekonstrukci. Nemluvě o dalších potenciálně destabilizujících faktorech, jakými je například přírodní bohatství. Napětí v regionu je patrné již od konce 50. let 20. století, historie regionu je protkána pochybnými demokratickými i nedemokratickými puči a přechody, v 90. letech navíc ve Rwandě proběhla i nejrychlejší a nejefektivnější genocida od doby Holocaustu, která destabilizovala celý region na dlouhá desetiletí. Ozbrojené skupiny i nadále fungují a desítky tisíc ex-bojovníků čeká na demobilizaci a reintegraci do společnosti. Zjevná je i nutnost reformy bezpečnostního sektoru.

Cílem předkládané práce bylo potvrdit či vyvrátit Buzanovu a Wæverovu teorii regionálních bezpečnostních komplexů a potvrdit tak, či vyvrátit Buzanův s Wæverův argument (2003: 87), že dojde-li k úpadku regionální úrovně analýzy nebo se úrovně analýzy sloučí, pak se jejich teorie stane zastaralou a irelevantní pro budoucnost bezpečnostních studií. S odkazem na představené případové studie a sociální, politické, ekonomické a bezpečnostní hrozby lze pozorovat, že region Afrických velkých jezer je regionálním bezpečnostním komplexem. Události představené v předkládané práci sice relativně stručně představují historický vývoj, nicméně lze říci, že navzdory této stručnosti byla teorie regionálních bezpečnostních komplexů potvrzena na evidentní bezpečnostní interdependenci v regionu.

Teorie regionálních bezpečnostních komplexů a bezpečnostní interdependence byla zkoumána prostřednictvím problematiku sexuálního násilí v ozbrojeném konfliktu a válečného znásilňování. Moderní válčení je specifické značným nárůstem v prevalenci starého fenoménu – sexuálního násilí. To se stalo prominentním *modem operandi* mající přímý, rozsáhlý a život měnící dopad na oběti a jejich komunity. Některé ženy a dívky se nikdy nezotaví z fyzických, psychických a sociálních následků, jiné ženy ani nemají šanci se zotavit, neboť sexuální násilí ukončilo jejich život. Spousta dětí se narodila matkám, které se o ně nedokáží nebo nechtějí postarat, protože jejich potomci jsou pro ně jasnou připomínkou útoku. Mnohé oběti jsou ostrakizovány společností. Stručně shrnuto,

sexuální násilí má krátkodobé i dlouhodobé dopady jak na jednotlivce, tak na celou společnost. Dlouho zapomínaný, ale nevyhnutelný důsledek konfliktu je nyní široce uznáván i jako nezanedbatelný problém mezinárodní bezpečnosti. V neposlední řadě má tento druh násilí zničující dopad pro mezinárodní společnost, neboť jako takové ohrožuje vyhlídky na mír a post-konfliktní rekonstrukci.

Otřesně vysoká prevalence sexuálního násilí v regionu Afrických velkých jezer inspirovala tuto práci, přestože daná problematika nebyla primárním cílem zkoumání. Sexuální násilí pak bylo použito jako rámec, jehož konstrukci vytvořily čtyři dominantní teorie vysvětlující jeho prevalenci. Teorie genderové nerovnosti se kterou přišli feministické akademické kruhy tvrdí, že znásilnění je prostředkem dominance mužů nad ženami. Druhá teorie pak argumentuje, že ke znásilnění dojde spíše během etnicky motivovaného (popřípadě smíšeného konfliktu). Během genocidy je pak etnická štěpící linie prohloubena, čímž je dán prostor genocidnímu znásilnění, jehož cílem je vyhlazení etnické skupiny. Jinými slovy znásilňování je v tu chvíli stejnou zbraní jakou je pistol. Poslední teorie poté hovoří o strategičnosti znásilňování, kdy se jedná o plánovanou a synchronizovanou aktivit za účelem dosažení strategických objektív.

Pro potřeby této práce byly zvoleny dvě případové studie, jmenovitě Rwanda a Demokratická republika Kongo. S ohledem na osvětlení problému sexuálního násilí v regionu byly představeny strukturální, sociální, ekonomické a další procesy, které přispívají k vysoké prevalence sexuálního násilí a de facto tak významně zhoršují bezpečnostní situaci v regionu.

V případě Rwandy nelze dogmaticky tvrdit, genderová nerovnost a etnická nesnášenlivost přímo vedly k rozmachu sexuálního násilí. Lze se však domnívat, že evoluce etnických identit a podřadný status žen položil základy pro nenávistnou propagandu a následnou anihilaci. Během vražedné kampaně v roce 1994 byli rekrutováni instruováni znásilňovat. Tento akt se tak nejen stal způsobem genocidy, ale i prostředkem dosažení hutuských strategických objektív. Demokratická republika Kongo trpí následky rwandské genocidy. Genderová nerovnost, smíšený konflikt a násilné náborové metody vedou ke nárůstu sexuálního násilí. Zajímavostí nicméně je, že v případě *pressgangu* implikujícího hierarchii nedošlo k vytvoření hierarchické

struktury. Přesto zůstává sexuální násilí hojně využívanou taktikou, neboť bojovníci jej stále považují za nástroj pro dosažení strategických objektiv, a to i bez příkazu shora.

I přestože má výsledná předkládaná práce jen dílčí význam na testování teorie regionálních bezpečnostních komplexů a v problematice sexuálního násilí v ozbrojených konfliktech, v rámci provedených studií se podařilo zachytit základní ryse spill-over efektu a bezpečnostní interdependence. Jak již bylo naznačeno výše, došlo v této práci k potvrzení aktuálnosti Buzanovy a Wæverovy teorie, neboť regionální bezpečnostní dynamika je dominantním aspektem mezinárodních vztahů. Za

Navzdory ambicióznosti této práce lze za značný nedostatek považovat absenci případových studií zabývajících se Ugandou a Burundi. Jejich odebrání z výběru bylo zapříčiněno vypuknutím občanských válek již před genocidou v roce 1994, kterou tato práce považuje za klíčový moment pro vytvoření regionálního bezpečnostního komplexu v regionu Afrických velkých jezer. Druhým problémem je pak rozsah práce, který neumožňuje se důkladně věnovat všem bezpečnostním hrozbám (či alespoň vyššímu počtu) v regionu. Aplikace vybraného rámce rovněž nepracuje se všemi bezpečnostními hrozbami v regionu. Přestože byly militantní a paramilitantní skupiny několikrát zmíněny, jedná se o natolik rozsáhlou bezpečnostní hrozbu, která si zasluhuje být důkladně prozkoumána a osvětlena. Podobným příkladem může být i problematika dětských vojáků, která otrásá mezinárodním společenstvím v posledních letech. S ohledem na problematiku sexuálního násilí a dětských vojáků je možné například zmínit Boží armádu odporu (*Lord's Resistance Army*) pod vedením Josepha Konyho, jenž je fenoménem vyžadující rozsáhlý výzkum přesahující možnosti této práce.

Přestože je práce náchylná k předpojatosti a zaslepenosti, lze navzdory omezením je možné dospět k několika závěrům a implikacím. Za prvé, regionální komplexy jsou i nadále dominantním bezpečnostním prostředím, a proto je nutné brát regionální bezpečnostní dynamiku v potaz při vytváření bezpečnostních strategií. Za druhé, sexuální násilí v konfliktu je i nadále prominentní způsobem vedení boje, který je nejen finančně nenáročný, ale i vysoce efektivní. Za třetí, stigmatizace, ostrakizace a trauma jsou hlavními příčinami proč nejsou útoky dostatečně zdokumentovány, což neumožňuje mezinárodnímu společenství adekvátně odpovídat na hrozby, které vedou k jeho prevalenci. V ideálním případě by pak tato práce měla sloužit jako zdroj důkazů a

případové studie jako prostředek osvícení dokazující, že stále ještě existuje naděje v jinak pochmurné problematice.

Seznam použitých pramenů a literatury

- AI (2004). *Lives Blown Apart: Crimes against Women in Times of Conflict* (London: AI Publications).
- ALLEN, Beverly (1996). *Rape Warfare: The Hidden Genocide in Bosnia-Herzegovina and Croatia* (Minnesota: University of Minnesota Press).
- ANDERSON, Letitia (2010). Politics by Other Means: When does Sexual Violence Threaten International Peace and Security?. *International Peacekeeping* 17 (2), s. 244–260.
- ASKIN, Kelly Dawn (2003). Prosecuting Wartime Rape and Other Gender-Related Crimes under International Law: Extraordinary Advances, Enduring Obstacles. *Berkeley Journal of International Law* 21 (2), s. 288–349.
- BANWELL, Stacy (2014). Rape and Sexual Violence in the Democratic Republic of Congo: A Case Study of Gender-Based Violence. *Journal of Gender Studies* 23 (1), s. 45–58.
- BARSTOW, Anne Llewellyn, ed. (2000). *War's Dirty Secret: Rape, Prostitution, and Other Crimes Against Women* (Cleveland, OH: The Pilgrim Press).
- BARTELS, Susan a kol. (2010). Patterns of Sexual Violence in Eastern Democratic Republic of Congo: report from survivors presenting to Panzi Hospital in 2006. *Conflict and Health* 4 (9), s. 1–10.
- BARTROP, Paul R. (2012). Genocide, Rape and the Movies. In: Rittner, Carol a Roth, John K., eds. *Rape: Weapon of War and Genocide* (St. Paul, MN: Paragon House), s. 227–245 z 296 [e-book].
- BASTICK, Megan; GRIMM, Karin a KUNZ Rahel (2007). *Sexual Violence in Armed Conflict: Global Overview and Implications for the Security Sector* (Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces).
- BENARD, Cheryl (1994). Rape as Terror: The Case of Bosnia. *Terrorism and Political Violence* 6 (1), s. 29–43.

- BOURKE, Joanna (2007). *Rape: A History from 1869 to the Present Day* (London, Virago).
- BRANCHE, Raphaëlle a kol. (2012). Writing the History of Rape in Wartime. In Branche, Raphaëlle and Virgili, Fabrice, eds. *Rape in Wartime* (Palgrave Macmillan), s. 1–16.
- BROUWER, Anne-Marie de (2005). *Supranational Criminal Prosecution of Sexual Violence: The ICC and the Practice of the ICTY and the ICTR* (Antwerp – Oxford: Intersentia).
- BROWNMILLER, Susan (1975). *Against Our Will: Men, Women and Rape* (New York: Open Road Media) [e-book].
- BUSS, Doris E. (2009). Rethinking ‘Rape as a Weapon of War’. *Feminist Legal Studies* 17 (2), s. 145–163.
- BUZAN, Barry and WÆVER, Ole (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security* (Cambridge University Press).
- CAPRIOLI, Mary (2000). Gendered Conflict. *Journal of Peace Research* 37 (1), s. 51–68.
- CAPRIOLI, Mary (2003). Gender Equality and State Aggression: The Impact of Domestic Gender Equality of State First Use of Force. *International Interactions* 29 (3), s. 195–214.
- CAPRIOLI, Mary (2005). Primed for Violence: The Role of Gender Inequality in Predicting Internal Conflict. *International Studies Quarterly* 49 (2), s. 161–178.
- CAPRIOLI, Mary a BOYER, Mark A. (2001). Gender, Violence and International Crisis. *The Journal of Conflict Resolution* 45 (4), s. 503–518.
- CAPRIOLI, Mary a kol. (2009). The WomanStats Project Database: Advancing an Empirical Research Agenda. *Journal of Peace Research* 46 (6), s. 839–851.
- CARD, Claudia (1996). Rape as a Weapon of War. *Hypatia* 11 (4), s. 5–18.
- CARD, Claudia (2003). Genocide and Social Death. *Hypatia* 18 (1), s. 63–79.

- CARRILLO, Roxanna (1991). *Violence Against Women: An Obstacle to Development* (New Brunswick: Center for Women's Leadership).
- CIA, (2014a). *Congo, Democratic Republic of* (available at <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cg.html>, 20. dubna 2015).
- CIA, (2014b). *Rwanda* (available at <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rw.html>, 20. dubna 2015).
- CLAY, Daniel a LEMARCHAND, René (2013). *Rwanda*. Encyclopædia Britannica (available at <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/514402/Rwanda>, 20. dubna 2015).
- COHEN, Dara Kay (2013). Explaining Rape during Civil War: Cross-National Evidence (1980–2009). *American Political Science Review* 107 (3), s. 461–477.
- COHEN, Dara Kay; GREEN, Amelia Hoover a WOOD, Elisabeth Jean (2013). Wartime Sexual Violence: Misconceptions, Implications, and Ways Forward. *United States Institute of Peace: Special Report* 323, s. 1–16.
- CONNOR, Walker (1994). *Ethnonationalism* (Princeton, NJ: Princeton University Press).
- COPELON, Rhonda (1994). Surfacing Gender: Reconceptualizing Crimes Against Women in Time of War. In. Stiglmayer, Alexandra, ed. *Mass Rape: The War Against Women in Bosnia-Herzegovina* (Lincoln, NE: University of Nebraska Press), s. 197–218.
- COPELON, Rhonda (1998). Surfacing Gender, Reconceptualizing Crimes Against Women in Time of War. In. Lorentzen, Lois and Turpin, Jennifer, eds. *The Women and War Reader* (New York: New York University Press), s. 63–79.
- CORDELL, Dennis D.; LEMARCHAND, René a kol. (2014). *Democratic Republic of Congo (DRC)*. Encyclopædia Britannica (available at <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/132363/Democratic-Republic-of-the-Congo-DRC>, 20. dubna 2015).
- COURTEMANCHE, Gil (2009). *A Sunday at the Pool in Kigali* (Canongate) [e-book].

- CRAWFORD, Kerry F. (2013). From Spoils to Weapons: Framing Wartime Sexual Violence. *Gender & Development* 21 (3), s. 505–517.
- DALEY, Elizabeth; DORE-WEEKS, Rachel a UMUHOZA, Claudine (2010). Ahead of the Game: Land Tenure Reform in Rwanda and the Process of Securing Women’s Land Rights. *Journal of Eastern African Studies* 4 (1), s. 131–152.
- DES FORGES, Alison (1999). *“Leave None to Tell the Story”: Genocide in Rwanda* (Human Rights Watch).
- DIKEN, Bülent and LAUSTSEN, Carsten Bagge (2005). Becoming Abject: Rape as a Weapon of War. *Body & Society* 11 (1), s. 111–128.
- DONOVAN, Paula (2002). Rape and HIV/AIDS in Rwanda. *The Lancet* 360, s. 17–18.
- EBOE-OSUJI, Chile (2007). Rape as Genocide: Some Questions Arising. *Journal of Genocide Research* 9 (2), s. 251–273.
- ERIKSSON-BAAZ, Maria a STERN, Maria (2008). Making Sense of Violence: Voices of Soldiers in the Congo (DRC). *Journal of Modern African Studies*. 46 (1), s. 57–86.
- ERIKSSON-BAAZ, Maria a STERN, Maria (2013). *Sexual Violence as a Weapon of War?: Perceptions, prescriptions, problems in the Congo and beyond* (London and New York: Zed Books).
- FARR, Kathryn (2009). Extreme War Rape in Today’s Civil-War-Torn States: A contextual and Comparative Analysis. *Gender Issues* 26, s. 1–41.
- FARR, Kathryn (2010). No Escape: Sexual Violence Against Women and Girls in Central and Eastern African Armed Conflicts. *DEP* (13-14), s. 85–112.
- FEARON, James D. (2006). Ethnic Mobilization and Ethnic Violence. In. Weingast, Barry and Wittman, Donald, eds. *The Oxford Handbook of Political Economy* (Oxford University Press), s. 852–868.

- FEARON, James D. a LAITIN David D. (2013). A List of Civil Wars, 1945–2012. Revised and Updated Version of the List used for Fearon and Laitin 2003 (Stanford University) (received by request form by author).
- FEARON, James D. and LAITIN, David D. (2003). Ethnicity, Insurgency and Civil War. *American Political Science Review* 97 (1), s. 75–90.
- FOX, Jonathan (2001). Religious Causes of International Intervention. *International Politics* 38 (4), s. 515–532.
- FREEDMAN, Jane (2011). Explaining Sexual Violence and Gender Inequalities in the DRC. *Peace Review: A Journal of Social Justice* 23 (2), s. 170–175.
- GOLDSTEIN, Joshua S. (2001). *War and Gender: How Gender Shapes the War System and Vice Versa* (Cambridge University Press).
- GOTTSCHALL, Jonathan (2004). Explaining Wartime Rape. *The Journal of Sex Research* 41 (2), s. 129–136.
- GREEN, Llezlie L. (2002). Gender Hate Propaganda and Sexual Violence in the Rwandan Genocide: An Argument for Intersectionality in International Law. *Columbia Human Rights Law Review* 33 (3), s. 733–776.
- GURR, Ted Robert (1994). Peoples Against States: Ethnopolitical Conflict and the Changing World System: 1994 Presidential Address. *International Studies Quarterly* 38 (3), s. 347–377.
- HANSEN, Lene (2001). Gender, Nation, Rape: Bosnia and the Construction of Security. *International Feminist Journal of Politics* 3 (1), s. 55–75.
- Harvard Humanitarian Initiative (2009). *Characterizing Sexual Violence in the Democratic Republic of Congo: Profiles of Violence, Community Responses, and Implications for the Protection of Women* (Cambridge, MA: Harvard Humanitarian Initiative and Open Society Institute).
- HAUGHTON, Andrew a BICHENO, Hugh (2004). Recruitment. In. Holmes, Richard; Singleton, Charles and Jones, Spencer, eds. *The Oxford Companion to Military History* (Oxford University Press) [online version].

- HENDERSON, Errol A. (1997). Culture or Contiguity: Ethnic Conflict, the Similarity States, and the Onset of War 1820–1989. *Journal of Conflict Resolution* 41 (5), s. 649–668.
- HINTJENS, Helem M. (2001). When Identity Becomes a Knife: Reflecting on the Genocide in Rwanda. *Ethnicities* 1 (1), s. 25–55.
- HINTJENS, Helen M. (1999). Explaining the 1994 Genocide in Rwanda. *Journal of Modern African Studies* 37 (2), s. 241–286.
- HOROWITZ, Donald (1985). *Ethnic Groups in Conflict* (Berkeley: University of California Press).
- HUBBARD, Jessica (2012). Justice for Women? : Rape as Genocide and the International Criminal Tribunal for Rwanda. In. Rittner, Carol and Roth, John K., eds. *Rape: Weapon of War and Genocide* (St. Paul, MN: Paragon House), s. 149–165 z 296 [e-book].
- Human Rights Watch (1996). *Shattered Lives: Sexual Violence during the Rwandan Genocide and its Aftermath* (Human Rights Watch).
- Human Rights Watch (2002). *The War within the War: Sexual Violence Against Women and Girls in Eastern Congo* (available at <http://www.hrw.org/reports/2002/drc/Congo0602.pdf>, 20. dubna 2015).
- Human Rights Watch (2003). “*We’ll Kill You If You Cry*” (available at <http://www.hrw.org/reports/2003/01/15/well-kill-you-if-you-cry>, 20. dubna 2015).
- Human Rights Watch (2009). *Soldiers Who Rape, Commanders Who Condone: Sexual Violence and Military Reform in the Democratic Republic of Congo* (available at <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/drc0709webwcover.pdf>, 20. dubna 2015).
- International Criminal Court (2014). *Policy Paper on Sexual and Gender Based Crimes* (available at <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-Policy-Paper-on-Sexual-and-Gender-Based-Crimes--June-2014.pdf>, 20. dubna 2015).

- International Criminal Tribunal for Rwanda (1998). *Prosecutor versus Jean-Paul Akayesu, Case No. ICTR-96-4-T* (available at <http://www.unictr.org/Portals/0/Case/English/Akayesu/judgement/akay001.pdf>, 20. dubna 2015).
- International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (2001). *Prosecutor v. Dragoljub Kunarac, Radomir Kovac and Zoran Vukovic, Case No. IT-96-23 & IT-96-23/1* (available at <http://www.icty.org/x/cases/kunarac/tjug/en/kun-tj010222e.pdf>, 20. dubna 2015).
- ISLAM, Shada a POLLOCK, John (2014). Sexual Violence in Conflict: Fact Sheet. *Friends of Europe*.
- JALEEL, Rana (2012). Weapons of Sex, Weapons of War. *Cultural Studies* 27 (1), s. 115–135.
- JEFFERSON, LaShawn R. (2004). In War as in Peace: Sexual Violence and Women's Status. In. Human Rights Watch. *Human Rights and Armed Conflict: World Report 2004* (Human Rights Watch).
- JEFREMOVAS, Villia (1991). Loose Women, Virtuous Wives, and Timid Virgins: Gender and the Control of Resources in Rwanda . *Canadian Journal of African Studies / Revue Canadienne des Études Africaines* 25 (3), s. 378-395.
- JONES, Adam (2002). Gender and Genocide in Rwanda. *Journal of Genocide Research* 4 (1), s. 65-94.
- KAMAL, Sultana (1998). The 1971 Genocide in Bangladesh and Crimes Committed Against Women. In. Sajor, Indai Loudres. *Common Grounds: Violence Against Women in War and Armed Conflict Situations* (Quezon City, Philippines: Ascent), s. 268–281.
- KAPLAN, Laura Duhan (1994). Woman as Caretaker: An Archetype That Supports Patriarchal Militarism. *Hypatia* 9 (2), s. 123–134.
- KOHN, Elizabeth (1994). Rape as a weapon of war: Women's human rights during the dissolution of Yugoslavia. *Golden Gate University Law Review* 24 (1), s. 199–223.

- LEATHERMAN, Janie L. (2011). *Sexual Violence and Armed Conflict* (Polity) [e-book].
- LEE-KOO, Katrina (2002). Confronting a Disciplinary Blindness: Women, War and Rape in International Politics of Security. *Australian Journal of Political Science* 37 (3), s. 525–536.
- LEE, Chang-Hun (2009). Institutionalized Hegemonic Masculinity and Rape by United States Army Personnel in South Korea: A Perspective on Military Subculture. *Asian Criminology* 5 (1), s. 11–25.
- LEIBY, Michele (2009). Wartime Sexual Violence in Guatemala and Peru. *International Studies Quarterly* 53 (2), s. 445–468.
- LEMARCHAND, René (1970). *Rwanda and Burundi* (London: Pall Mall Press).
- LITTLEWOOD, Roland (1997). Military Rape. *Anthropology Today* 13 (2), s. 7–17.
- LUNN, Jon (2006). The African Great Lakes Region: An End to Conflict?. *House of Commons Library Research Paper* 06/51.
- MACKINNON, Catherine (1994a). Rape, Genocide and Women's Human Rights. *Harvard Women's Law Journal* 17(5), s. 5–16.
- MACKINNON, Catherine (1994b). Turning Rape into Pornography: Postmodern Genocide. In: Stiglmayer, Alexandra, ed. *Mass Rape: The War Against Women in Bosnia-Herzegovina* (Lincoln, NE: University of Nebraska Press), s. 73–81.
- MACKINNON, Catherine (2006). Defining Rape Internationally: A comment of Akayesu. *Columbia Journal of Transnational Law* 44 (3), s. 940–958.
- MBANBI, Annie Matundu a FARAY-KELE, Marie-Claire (2010). Gender Inequality and Social Institutions in D.R.Congo. *PeaceWomen* (available at http://www.peacewomen.org/assets/file/Resources/NGO/hrinst_genderinequalityinthedrc_wilpf_december2010english.pdf, 20. dubna 2015).
- MEGER, Sara (2010). Rape of the Congo: Understanding Sexual Violence in the Conflict in the Democratic Republic of Congo. *Journal of Contemporary African Studies* 28 (2), s. 119–135.

- MEGER, Sara (2011). Rape in Contemporary Warfare: The Role of Globalization in Wartime Sexual Violence. *African Conflict and Peacebuilding Review* 1 (1), s. 100–132.
- MOOKHERJEE, Nayanika (2012). Mass Rape and the Inscription of Gendered and Racial Domination during the Bangladesh War of 1971. In. Branche, Raphaëlle and Virgili, Fabrice, eds. *Rape in Wartime* (Palgrave Macmillan), s. 67–78.
- MUCHINA, Paulina (2000). What Are you Doing to Stop Violence Against Women and Girls in Africa?. In. BARSTOW, Anne Llewellyn, ed. (2000). *War's Dirty Secret: Rape, Prostitution, and Other Crimes Against Women* (Cleveland, OH: The Pilgrim Press), s. 101–123.
- MULLINS, Christopher (2009a). 'He Would Kill Me With His Penis': Genocidal Rape in Rwanda as a State Crime. *Critical Criminology* 17 (1), s. 15–33.
- MULLINS, Christopher W. (2009b). We Are Going to Rape You and Taste Tutsi Women: Rape During the 1994 Rwandan Genocide. *British Journal of Criminology* 49 (6), s. 719–735.
- NEWBURY, Catharine (1998). Ethnicity and the Politics of History in Rwanda. *Africa Today* 45 (1), s. 7–24.
- NIARCHOS, Catherine N. (1995). Women, war, and rape: Challenges facing the International Tribunal for the Former Yugoslavia. *Human Rights Quarterly* 17 (4), s. 649–690.
- NIKOLIC-RASTANOVIC, Vesna (1996). War and Violence against Women. In. Lorentzen, Lois Ann and Turpin, Jennifer, eds. *The Gendered New World Order: Militarism, Development, and the Environment* (London: Routledge), s. 195–210.
- NZONGOLA-NTALAJA, Georges (2004a). *From Zaire to the Democratic Republic of Congo* (Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet).
- NZONGOLA-NTALAJA, Georges (2004b). Great Lakes Region. In. Krieger, Joel, ed. *The Oxford Companion to Politics of the World* [online version].
- Oxfam (2012). *Gender Equalities in Emergencies: Protecting Communities in the DRC* (available at <http://www.oxfamblogs.org/eastafrica/wp->

content/uploads/2010/09/cs-protecting-communities-drc-081012-en.pdf, 20. dubna 2015).

- PETERMAN, Amber; PALERMO, Tia a BREDENKAMP, Caryn (2011). Estimates and Determinants of Sexual Violence Against Women in the Democratic Republic of Congo. *American Journal of Public Health* 101 (6), s. 1060–1067.
- PETERSON, V. Spike (1998). Gendered Nationalism: Reproducing 'Us' versus 'Them'. In. In. Lorentzen, Lois and Turpin, Jennifer, eds. *The Women and War Reader* (New York: New York University Press), s. 41–49.
- PLÜMPER, Thomas and NEUMAYER, Eric (2006). The Unequal Burden of War: The Effect of Armed Conflict on the Gender Gap in Life Expectancy. *International Organization* 60 (3), s. 723–754.
- PUFONG, Marc G. a SWAIN, Randall D. (2008). Rape in Militarised Conflicts: Variation in International Outrage and Responsiveness. *International Journal of Law in Context* 4 (3), s. 237–275.
- REYNTJENS, Filip (2009). *The Great African War: Congo and Regional Geopolitics, 1996–2006* (Cambridge University Press).
- RITTNER, Carol a Roth, John K. (2012). *Rape: Weapon of War and Genocide* (St. Paul, MN: Paragon House) [e-book].
- ROSE, Laurel L. (2004). Women's land Access in Post-Conflict Rwanda: Bridging the Gap between Customary Land Law and Pending Land Legislation. *Texas Journal of Women and the Law* 13 (2), s. 197–250.
- SAJJAD, Tarzeena (2012). Rape on Trial: Promises of International Jurisprudence, Perils of Retributive Justice, and the Realities of Impunity. Rittner, Carol and Roth, John K., eds. *Rape: Weapon of War and Genocide* (St. Paul, MN: Paragon House), s. 109–130 z 296 [e-book].
- SAJOR, Indai Loudres (1998). Our Common Grounds. In. Sajor, Indai Loudres. *Common Grounds: Violence Against Women in War and Armed Conflict Situations* (Quezon City, Philippines: Ascent), s. 1–18.

- SALZMAN, Todd (2000). "Rape Camps." forced impregnation, and ethnic cleansing: Religious, cultural and ethical responses to rape victims in the former Yugoslavia. In. BARSTOW, Anne Llewellyn, ed. (2000). *War's Dirty Secret: Rape, Prostitution, and Other Crimes Against Women* (Cleveland, OH: The Pilgrim Press), s. 63–92.
- SCHOTT, Robin, May (2011). War Rape, Natality and Genocide. *Journal of Genocide Research* 13 (1/2), s. 5–21.
- SEIFERT, Ruth (1994). War and rape: A preliminary analysis. In Stiglmyer, Alexandra, ed. *Mass Rape: The War Against Women in Bosnia-Herzegovina* (Lincoln, NE: University of Nebraska Press), s. 54–72.
- SEIFERT, Ruth (1996). The Second Front: The Logic of Sexual Violence in Wars. *Women's Studies International Forum* 19 (1/2), s. 35–43.
- SHARLACH, Lisa (1999). Gender and Genocide in Rwanda: Women as Agents and Objects of Genocide. *Journal of Genocide Research* 1 (3), s. 387–399.
- SHARLACH, Lisa (2000). Rape as Genocide: Bangladesh, the Former Yugoslavia and Rwanda. *New Political Science* 22 (1), s. 89–102.
- STIGLMAYER, Alexandra, ed. (1994). *Mass Rape: The War Against Women in Bosnia-Herzegovina* (Lincoln, NE: University of Nebraska Press).
- STRAUS, Scott (2006). *The Order of Genocide: Race, Power and War in Rwanda* (Ithaca and London: Cornell University Press) [e-book].
- STRAUS, Scott (2014). Introduction: Rwanda Twenty Years After the Genocide. *African Affairs*, s. 1–3.
- TOMPKINS, Tamara (1995). Prosecuting rape as a war crime: Speaking the unspeakable. *Notre Dame Law Review* 70, s. 845–890.
- TURSHEN, Meredith (2001). Engendering Relations of State to Society in the Aftermath. In. Meintjes, Sheila; Pillay, Anu and Tursher, Meredith, eds. *The Aftermath: Women in Post-Conflict Transformation* (London, UK: Zed Books Ltd.), s. 78–96.

- UN (1948). *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, adopted by the UN General Assembly 9 December 1948, entered into force 12 January 1951.
- UN (1998). *Sexual Violence and Armed Conflict: UN Response* (available at <http://www.un.org/womenwatch/daw/public/cover.pdf>, 20. dubna 2015).
- UN (2006). *Broken Bodies, Broken Dream: Violence Against Women Exposed* (UN).
- UN Economic and Social Council (1998). E/CN.4/Sub.2/1998/13, 22 June 1998.
- UN Economic and Social Council. E/CN.4/Sub.2/1998/13, 22 June 1998.
- UN Security Council (1994). S/1994/674, 27 May 1994.
- UN Security Council (2008). S/RES/1820, 19 June 2008.
- UN. *Background Information on Sexual Violence Used as a Tool of War* (available at <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/about/bgsexualviolence.shtml>, 20. dubna 2015).
- WACHALA, Kas (2012). The Tools to Combat the War on Women's Bodies: Rape and Sexual Violence Against Women in Armed Conflict. *The International Journal of Human Rights* 16 (3), 533–553.
- WALLER, James E. (2012). Rape as a Tool of “Othering” in Genocide. In. Rittner, Carol and Roth, John K., eds. *Rape: Weapon of War and Genocide* (St. Paul, MN: Paragon House), s. 131–149 z 296 [e-book].
- WEISS, Herbert (2000). *War and Peace in the Democratic Republic of the Congo* (Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet).
- WEITSMAN, Patricia A. (2008). The politics of identity and sexual violence: a review of Bosnia and Rwanda. *Human Rights Quarterly* 30(3), s. 561–578
- WOOD, Elisabeth Jean (2006). Variation in Sexual Violence during War. *Politics and Society* 34 (3), s. 307–342.
- WOOD, Elisabeth Jean (2008). Sexual Violence During War: Toward an Understanding in Variation. In. Kalyvas, Stathis N.; Shapiro, Ian and Masoud,

Tarek, eds. *Order, Conflict, and Violence* (Cambridge University Press), s. 321–351.

WOOD, Elisabeth Jean (2009). Armed Groups and Sexual Violence: When is Wartime Rape Rare?. *Politics and Society* 37 (1), s. 131–162.

WB (2015). *Fertility rate, total (births per women)* (available at <http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>, 20. dubna 2015).

Resumé

Since the end of Cold War, the nature of the security environment remains disputed. Under these circumstances, Buzan and Waæver present their theory of regional security complexes, which argues that regional security dynamics have become dominant in the new global order. The theory of regional security complexes is thus centred on this argument and says that states are clustered in clusters – *security complexes* – where security of one is linked with security of the others.

The presented thesis puts the above-mentioned theory under scrutiny using the framework of sexual violence in armed conflict due to its pervasive nature throughout the history. Using four dominant theories explaining the prevalence of sexual violence, namely gender inequality, ethnic hatred, genocidal rape and strategic rape, the thesis explores the social, political, economic and security threats in two case studies: Rwanda and Democratic Republic of the Congo. The case selection is based on the fact that it was the Rwandan genocide that profoundly destabilized the whole region. Furthermore, when speaking about this particular regional complex, this genocide is considered to be the corner stone for its existence. The conflict has most visibly spilt over to DRC, and therefore this state has been an obvious choice. Additionally, policymakers may wish to treat Rwanda as an example while drafting recommendations how to address sexual violence in the DRC. Notwithstanding the fragility of peace in Burundi and Uganda, these have been excluded from the selection based on the occurrence of the civil war prior to the 1994 genocide.

The main aim of this thesis is to support or reject the theory of regional security complexes advanced by Buzan and Wæver. Because the regional level has arguably not faded or fused, the theory is still as relevant as ever. In conclusion, this thesis thus supports the theory by proving the security interdependence.

Přílohy

Příloha 1. Mapa regionu Afrických velkých jezer

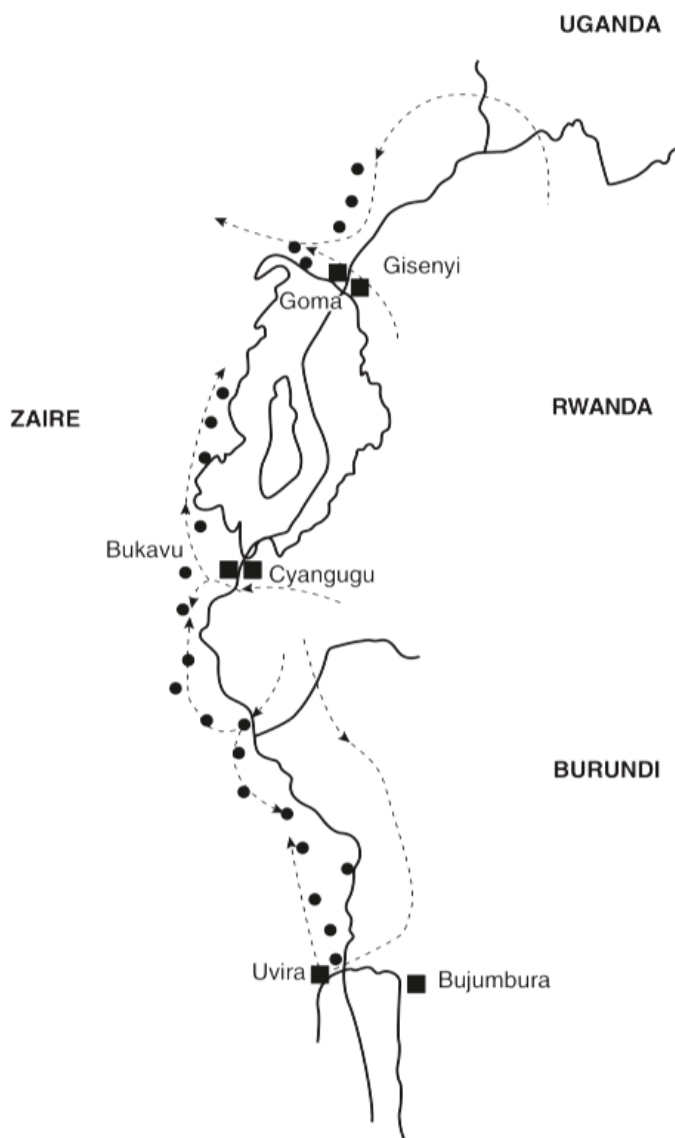

UN (2004a). *Great Lakes Region 1* (available at <http://www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/blr.pdf>, 20. dubna 2015).

Příloha 2. Mapa útoku na uprchlické tábory v Kongu (1996)

52

Great African War

MAP 3. Attacks on refugee camps (autumn 1996).

REYNTJENS, Filip (2009). *The Great African War: Congo and Regional Geopolitics, 1996–2006* (Cambridge University Press), s. 52.

